Пројекат финансира
Европска унија

Република Србија
Министарство
просвете и науке

ФУНКЦИОНАЛНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ
ДРУГИ И ТРЕЋИ ЦИКЛУС

друга шанса

СРПСКИ ЈЕЗИК

КАКО ЕФИКАСНО ПРЕДАВАТИ И УЧИТИ СРПСКИ ЈЕЗИК
У ФУНКЦИОНАЛНОМ ОСНОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ ОДРАСЛИХ
– водич за наставнике и полазнике –

Пројекат реализују:

GOPA WORLDWIDE CONSULTANTS

dvv international
Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes

СРПСКИ ЈЕЗИК
Водич за наставнике и полазнике
други и трећи циклус

ИЗДАВАЧ
Пројекат „Друга шанса“ – Развој система функционалног основног образовања одраслих у Србији који реализује ГОПА Консалтантс (GOPA Consultants)

УРЕДНИК
Проф. др Снежана Медић

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК
Љиљана Вдовић

ШТАМПА
DIA- ART d.o.o.

Ова публикација је израђена уз подршку Европске уније. Садржај ове публикације је искључива одговорност ГОПА Консалтантс (GOPA Consultants) и ни на који начин не одражава ставове Европске уније.

ПРЕДГОВОР

Ова публикација је један од резултата активности на пројекту *Друга шанса – развој система функционалног основног образовања одраслих* који се у образовном систему Србије реализује уз финансијску подршку Европске уније.

Функционално основно образовање одраслих (ФООО) представља у много чему значајну новину у образовном систему Србије и по први пут је системски постављено за потребе образовања одраслих. Функционално основно образовање је изискивало израду новог образовног програма, заснованог на исходима наставе и учења и усмереног ка развоју и успостављању оних компетенција које су одрасломе неопходне да би на одговарајући, лично користан и друштвено прихватљив начин и у разноврсним доменима, од личног и породичног, до радног и друштвеног, одговорио на захтеве на које свакодневно наилази и унапредио квалитет живота и у окружењу у коме живи и ради, и у свом приватном и породичном окружењу.

ФООО је намењено свим одраслим особама изнад 15 година старости који имају потребу да се описмене и стекну основно образовање. Програм ФООО остварује се у основним школама и школама за основно образовање одраслих у којима су школски тимови посебно обучени, у оквиру пројекта *Друга шанса*, за образовни рад са одраслима и имплементацију образовног програма ФООО. Образовни програм у школама остварује се у времену које највише погодује одраслим полазницима и излази у сусрет потребама одраслих да образовање ускладе са својим основним, личним, породичним и радним обавезама. ФООО траје укупно три школске године. У оквиру првог циклуса одрасли полазници завршавају програм који је еквивалентан програму прва четири разреда основне школе и стичу основе писмености. У другом циклусу (V и VI разред) одрасли стичу основе општег образовања. Трећи циклус (завршна година) односи се на завршетак основног образовања (VII и VIII разред) и обуку за одређене послове/занимања.

Наставни план и програм, иако развијен по моделу формалног основног образовања, функционално је прилагођен одраслим полазницима. Садржаји 12 предмета и 2 модула блиско су повезани са икуством, потребама и интересовањима одраслих.

За потребе ФООО посебно је креиран материјал за наставу и учење за сваки предмет и модул као пратећа подршка остваривању наставног програма. Поднаслов ове публикације показује да је она намењена и наставницима који изводе наставу у оквиру програма функционалног основног образовања одраслих и самим полазницима овог програма. Наставницима је намењена као подршка да што ефикасније и квалитетније, сагласно захтевима функционалног основног образовања, организују, планирају, усмеравају и изводе наставни процес, уз пуну сарадњу и учешће полазника. Полазницима је намењена као извор неопходних и значајних информација, али и подстицаја на активно учешће не само у настави функционалног образовања и у процесу учења, већ и преношењем и коришћењем стечених знања и компетенција, у свакодневној, широј животној и радној средини. Шира друштвена и радна средина с разлогом очекују да им полазници програма функционалног основног образовања одраслих пруже конструктиван и ваљан допринос.

Водич за успешну и квалитетну наставу и учење у функционалном основном образовању одраслих израђен је за сваки наставни предмет и модул у првом циклусу. За сваки предмет и модул који су укључени у образовни програм у другом и трећем циклусу функционалног основног образовања водичи обухватају наставни и образовни програм оба ова циклуса.

Сваки водич садржи осврт на главне елементе образовног програма - опште исходе, исходе наставе одређеног предмета (модула), програмске теме и обавезне садржаје и смернице, предлоге, упутства и налоге за реализацију наставе. Сваки водич садржи и различите материјале за полазнике. Сагласно томе, сваки појединачни водич је састављен од неколико целина.

Водич за наставника и полазника треба да послужи и бољем разумевању процеса образовања одраслих, квалитетној реализацији образовног програма и ефикасном и квалитетном процесу учења.

У водичу су коришћене следеће ознаке:

 – штампани материјал за рад полазника; налази се и на CD- у у фолдеру I; носи ознаку слова T, редног броја теме и броја прилога;

 – фолдер II на CD-у: материјал као подршка за рад наставника; носи ознаку слова T, редног броја теме и броја прилога;

 – материјали за шире информисање наставника;

 – кључне речи одштампане за полазника;

 – посебне напомене;

 – корисни извори, линкови и литература за наставника и полазника; носе ознаку слова T и редног броја теме.

САДРЖАЈ

Увод 6

Циљ наставе и учења српског језика.....7

Општи исходи ФООО и настава српског језика 7

Исходи наставе и учења српског језика 9

Преглед садржаја српског језика 11

Тема 1. Читање и разумевање прочитаног 13

Тема 2. Писано изражавање 20

Тема 3. Усмено изражавање 27

Тема 4. Граматика, лексика, народни и књижевни језик 33

Тема 5. Књижевност – усмена и ауторска 38

УВОД

Један од основних циљева наставе Српског језика јесте подршка ваљаном коришћењу и даљем развијању језичких и комуникативних способности, у усменом и писаном облику које помажу појединцима да остварују своје потребе, и које су неопходне за рад, даље неформално и формално образовање и свакодневно учење.

Имајући у виду специфичност корисника којима је Програм намењен тежиште је стављено на развијање језичке писмености и говорне културе. Без основне језичке писмености и коришћења језика на одговарајући начин, полазницима је отежан како свакодневни живот и рад, тако и праћење наставе осталих предмета у ФООО.

Програм пружа предметна знања и умења неопходна за успешније, ефикасније, лакше сналажење у животу и свакодневном радном и друштвеном окружењу и даљем учењу.
Независно од тога како живи, чиме се бави и какво му је животно искуство, сваки полазник се сусреће са ситуацијама у којима мора да поставља и одговара на питања, попуњава обрасце, уплатнице, пише молбе, захтеве, тражи и добија информације из разноврсних извора, саопштава и образлаже своје потребе, захтеве и судове о различитим проблемима, појавама и дешавањима. Због свега овога од великог значаја је развијање говорне културе која појединцу омогућава да лакше и прецизније изнесе своје мишљење, правилно се изрази о неком проблему, саопшти свој захтев и суд везан за неку појаву. Свакодневно смо у ситуацији да читамо и примењујемо корисне податке из неког текста. То може бити упутство за коришћење кућног апарата или лека, саопштење у вези са плаћањем струје, оглас о упису деце у обданиште и школу. Због оваквих и сличних ситуација, практична примена знања из овога предмета је веома широка, разноврсна и простире се на све аспекте живота.

Није мање значајна ни потреба и жеља сваког човека да упозна културу свога народа и богату народну традицију, укључујући и књижевно стваралаштво. Сваки прочитан ваљан текст доприноси унапређењу говорне културе и богаћењу речника. Развијање навике читања и праћење дневне штампе доприноси бољој обавештености и отвара могућности за активно и конструктивно учешће у разменама ставова и судова.

У Програму је посебна пажња посвећена формирању и развијању ставова који омогућавају јачање самопоштовања, уважавање туђег мишљења, који доприносе толеранцији према различитим и друкчијим погледима на појаве, који јачају свести о могућности и неопходности доживотног учења.

ЦИЉ НАСТАВЕ И УЧЕЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Као што је већ речено, циљ наставе Српског језика је стицање основне језичке и књижевне културе, упознавање основних законитости књижевног језика, оспособљавање полазника за активно коришћење и даље развијање језичких способности у усменом и писаном облику како би се припремили за даље учење, образовање и школовање и оспособили за живот у савременом друштву. Такође, настава Српског језика као предмета у ФООО, намењена је успостављању основне језичке и књижевне културе и упознавању основних законитости књижевног језика.

ОПШТИ ИСХОДИ ФООО И НАСТАВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Преко исхода се образовни циљеви и задаци преводе на конкретнији језик који описује постигнућа полазника, стечена знања, вештине и умења. Приликом реализације Програма треба водити рачуна о две врсте исхода: једни су исходи за наставни предмет Српски језик, а други су општи исходи наставног програма ФООО. Обе ове групе исхода остварују се током целог наставног процеса у ФООО. На остваривању општих исхода ФООО и предметних исхода, наставник са полазницима ради стално, на сваком часу.
Дата је листа општих исхода наставног програма ФООО.

Језичка писменост
Језичка писменост је један од приоритетних циљева наставе српског језика. У функционалном образовању реч је о базичној писмености неопходној у свакодневном животу. Сналажење пред животним изазовима и проблемима изискује стално унапређивање језичке писмености. Основе језичке писмености полазник ће добити управо у оквиру овог предмета. Свака тема из Програма доприноси реализацији овог исхода. Базична описмењеност стиче се по завршетку првог циклуса. У другом и трећем циклусу нагласак је на писмености као основној компетенцији која се стално унапређује.

Математичка писменост
Овај исход се може развијати на часовима на којима се читају разноврсни графикони, графички записи, табеле и слично, где се од полазника тражи да проналазе потребне податке. Добро савладано читање и разумевање прочитаног текста важно је при решавању разних врста текстуалних задатака у различитим областима, укључујући и математику.

Основе научне писмености
Полазници читају различите врсте текстова који су Програмом предвиђени, који популаризују научна знања и на тим знањима засновају приступ појавама и проблемима. Вежбање „летимичног'' читања, где полазници проналазе важне информације у тексту, подвлаче их или записују, може бити од користи при стицању основне научне писмености. Полазнике стално треба подсећати и подстицати да користе и повезују информације које стичу у оквиру различитих предмета са свакодневним животним ситуацијама. Многи текстови предвиђени за читање на настави Српског језика имају научно-популарни или историјски садржаја.

Дигитална писменост
Овај исход неопходан је за коришћење већине савремених средстава и информационих медија, укључујући и Интернет, на који се и полазници и наставници често упућују на часовима који су предвиђени за писано изражавање. Рачунар се може користити за тражење различитих, интересантних и корисних информација везаних за различите видове текстова. На Интернету (Гугл и Википедија) се налази и обиље информација које се односе на животе самих књижевника и на њихова дела.

Управљање сопственим учењем
До наведеног исхода долази се постепено и уз сталну подршку наставника**.** Наставник ће, кад год се за то укаже прилика, подстицати полазнике на самосталност и планирање сопствених активности. Наставник помаже полазницима тако што их храбри и подржава у сваком покушају да дођу до сазнања, указује колико им се са порастом знања побољшавају животни изгледи, а са порастом самосталности, увећавају и умножавају повољне прилике.

Решавање проблема
Решавање проблема је заступљено на већини часова где полазници износе своје судове о прочитаном тексту. Одабраним питањима и сугестијама наставник подстиче полазнике и помаже им да се укључе у решавање различитих врста проблема – замишљених, из књижевних текстова и стварних, из свакодневног живота . Ситуације из књижевних текстова треба поредити са ситуацијама из стварног живота.

Социјалне интеракције и сарадња са другима
Наведени исходи су суштински елементи језика и говора. Социјална интеракција се остварује кроз оспособљавање полазника да ефикасно комуницирају на различите начине на краткорочној и дугорочној основи у зависности од потреба, да се укључе у рад различитих група и институција, да шире круг саговорника и да успостављају нове контакте. Да би се показао значај сарадње са другима, најбоље је организовати посету некој установи која је од користи за полазнике (библиотека, нека здравствена установа). Препоручује се да се организује посета берзи рада приликом које полазници добијају одговоре на питања која их интересују. Сарадња се може успоставити и са неком од невладиних организација која у свом програму има нешто што је интересантно полазницима**.**

Грађанска одговорност у/за демократију
Грађанска одговорност се остварује кроз језичку писменост која је полазницима потребна да би могли да прочитају и разумеју која су им права и на који начин могу да их остваре**,** које обавезе имају и према коме, зашто је важно да сваки појединац има одговоран однос према свом непосредном друштвеном окружењу, другим људима, према самом себи и институцијама. Та одговорност се огледа у поштовању закона, испуњавању обавеза какве су на пример, плаћање рачуна за струју и др.

Здравствене компетенције
Здравствене компетенције се развијају тако што се полазницима дају, кад год се за то укаже прилика, краћи текстови који говоре о одговорности коју појединци имају према свом и према здрављу чланова своје породице. Посебно треба нагласити превентивне прегледе, редовно вакцинисање деце, хигијенске услове и разноврсну исхрану као предуслов за здрав и квалитетан живот. Овакви текстови се налазе у часописима Вива, Здрав живот, Лековито биље, а који су предвиђени Програмом.

Еколошке компетенције
Ова компетенција се односи на одговоран однос према животној околини и заштити природе. Ова тема треба да се провлачи кроз часове усменог изражавања. Увод у разговор може бити кратак филм који говори о загађењу природе или неки чланак из новина, после чега ће полазници износити примере из свога окружења који илуструју неодговоран однос човека према природи. Ово је један од најбољих начина да полазници сами постану осетљиви на ову врсту проблема, да их прецизније уочавају, боље разумеју, да сагледају своје учешће у њиховом настајању и своју улогу у њиховом решавању.

Иницијативност и предузетништво
Достизање ових исхода огледа се у сталном подстицању и храбрењу полазника да нешто сами предузму. Наставник им помаже и у осмишљавању и у реализацији замисли. Језичка

писменост је потребна за читање и разумевање огласа за посао у којима ће полазник пронаћи ко нуди посао, који су услови које кандидат треба да испуњава, која документа су потребна да би се конкурисало, до када је отворен конкурс и слично.

Културни свет, мултикултуралност и креативност
Наведени исходи се остварују кроз упознавање културе других народа што је један од услова да се изгради толеранција и уважавање културних разлика. Краћи текстови који говоре о обичајима и култури других народа су погодни за то. Поред толеранције и уважавања различитости, одговоран однос треба неговати и према културном наслеђу свога народа. Он се гради стално, нарочито кроз текстове који сведоче о богатој културној традицији нашег народа.

ИСХОДИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Јасно дефинисани исходи упућују наставника на оно шта полазник треба да познаје, препознаје, зна, примени, која знања и вештине треба да изгради. Они се остварују током трајања целог програма и стално се доградњују**.** Исти исходи се реализују кроз различите садржаје. При дефинисању исхода вођено је рачуна да се они односе на све области предмета Српски језик. Исходи су подељени у пет група и тако су дефинисани.

Читање и разумевање прочитаног
По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **користи оба писма (ћирилицу и латиницу);**
- **разликује уметнички од информативног текста;**
- **на једноставним примерима препознаје различите функционалне стилове (разговорни и књижевноуметнички стил);**
- **у једноставном информативном тексту разликује битно од небитног;**
- **препозна и изабере основне најважније информације у тексту.**

Базична језичка писменост је нешто без чега се не може замислити иоле успешан и квалитетан свакодневни живот појединца у савременом друштву. Ова група исхода треба полазницима да олакша даље образовање (формално и неформално), као и да им помогне при сналажењу у свакодневним животним ситуацијама.

Писано изражавање
По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **запише једноставну информацију користећи оба писма;**
- **напише разумљиву, граматички исправну реченицу;**
- **преприча једноставан текст;**
- **користи основне жанрове писане комуникације: састави писмо, попуни образац, захтев, напише молбу, жалбу, изјаву, CV;**
- **користи Правопис – школско издање и примени основна правописна правила.**

Исходи који су дефинисани у овој области тичу се пре свега функционалне писмености полазника која им је свакодневно потребна.

Усмено изражавање
По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **изражава се поштујући основне књижевнојезичке норме у свакодневном говору;**
- **начином говора искаже различите облике изражавања (дијалог, опис, нарација);**
- **у расправи о теми или проблему користи аргументе, јасно износи свој став, уз уважавање и поштовање саговорниковог мишљења;**
- **разговара о слободно одабраној или задатој теми (породица, пријатељ, филм, фудбалска утакмица).**

Полазници се свакодневно налазе у прилици да искажу своје мишљење, износе и бране своје ставове, разговарају о разноврсним темама. Овако дефинисани исходи доприносе побољшању говорне културе, а полазницима помажу да буду компетентни говорници и саговорници.

Граматика, лексика, народни и књижевни језик

По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **примени поделу речи на слогове;**
- **разликује основне граматичке категорије променљивих речи (именице и глаголе);**
- **правилно користи падеже;**
- **правилно употреби основне глаголске облике (садашње, будуће и прошло време);**
- **препозна основне лексичке појаве (једнозначност и вишезначност речи) и лексичке односе (синонимију и антонимију);**
- **разуме фразеологизме која се употребљавају у свакодневној комуникацји;**
- **у једноставним случајевима одреди значење непознатих речи и израза на основу њиховог састава или контекса у коме су употребљени;**
- **користи Речник српског језика и Речник страних речи и израза;**
- **наведе најзначајнији тренутак у развоју српског књижевног језика – увођење фонетског принципа (значај Вука Караџића).**

Ова група исхода упознаје полазнике са основним језичком нормама и практичном применом основних правила језичких законитости. Полазиште за дефинисање исхода у овој области била је жеља да се полазницима омогући да не уче напамет правила и да их илуструју напамет наученим примерима, већ да их сами уоче, препознају, користе на одговарајући начин и евентуално дефинишу.

Књижевност – усмена и ауторска

По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **препозна типове књижевног стваралаштва (писану и народну књижевност);**
- **уочава битне елементе књижевноуметничког текста: тему, време, место радње, књижевни лик;**
- **именује најчешће стилске фигуре (епитет, поређење, ономатопеју).**

Исходи који се односе на ову област помажу полазницима да обогате и прошире своје знање, општу културу, развијају културу читања и проналазе различите елементе садржаја неког текста или књижевног дела.

Зашто су одабрани ови исходи?

Овако дефинисани исходи се постепено достижу током целог основног образовања и представљају функционална знања, вештине и умења неопходна за сналажење у животу и наставку даљег учења. С обзиром на животно искуство полазника, која обухватају и њихова неформално стицана знања, сврха исхода је да се усвајање новог, као и утврђивање раније стеченог знања, обавља кроз примере из свакодневног живота. Реализација наставе се врши кроз стално повезивање са другим предметима. Исходи (општи и предметни) су бирани да се знање допуни, систематизује и функционализује тако да полазници овладају основном језичком писменошћу.

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Предмет Српски језик је организован кроз пет тема. Свака од тема обрађена је кроз: циљеве, исходе, обавезне и напредне садржаје, а у њој груписани наставни садржаји формулисани су у складу са циљем и исходима. Садржаји у оквиру тема формулисани су тако да омогућавају полазницима стицање основних знања из језичке писмености, а наставнику остваривање дефинисаних циљева и исхода.

Садржаји формулисани у оквиру тема/области су обавезни садржаји и намењени су свим полазницима. Обавезни садржаји представљају базични ниво знања, вештина и умења. То су функционална знања неопходна за сналажење у животу и за наставак учења. Знања и умења из обавезних садржаја најчешће су мање сложена од оних из напредних садржаја.

Поред основних садржаја у Наставном програму постоје и напредни садржаји и они су намењени полазницима који показују веће интересовање за одређене или за све теме Програма, као и оним полазницима који су заинтересовани за наставак школовања и образовања. Наставник има слободу да ове садржаје допуни и другим садржајима у зависности од интересовања и потреба полазника. Прелажење на напредне садржаје подразумева да је полазник савладао знања и вештине из обавезних садржаја.

Табеларни приказ тема				
Тема 1. Читање и разумевање прочитаног	Тема 2. Писано изражавање	Тема 3. Усмено изражавање	Тема 4. Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Тема 5. Књижевност – усмена и ауторска

Зашто су теме овако дефинисане?

Овако дефинисане теме омогућавају полазницима да на најједноставнији начин савладају градиво везано за предмет и овладају основним језичким законитостима. Теме не треба посматрати као одвојене области, већ као део целине коју чине сви садржаји који су обухваћени овим темама.

Тема *Читање и разумевање прочитаног* је важна за полазнике, не само у настави Српског језика, него и за даљи процес учење. Без познавања оба писма, разумевања прочитаног текста, уочавања и разликовања битног од небитног не може се замислити успешно свакодневно функционисање.

Писано изражавање је тема која полазницима омогућава да комуницирају са пријатељима и родбином која живи у другом месту. Полазници су често у ситуацији да попуњавају захтеве, пишу изјаве, молбе или жалбе. За комуникацију путем СМС порука или Интернета неопходно је познавање основних законитости писаног изражавања.

Садржаји теме *Усмено изражавање* имају широку примену, не само за овај предмет и даље учење, већ и за свакодневни живот. Ситуације из живота захтевају од појединаца да своје мисли, жеље и потребе јасно и прецизно изразе; да изнесу свој став и суд везан за неки проблем; да искажу своје идеје, процене, опредељења, ставове. Сам процес учења је једноставнији и лакши ако полазници могу јасно и прецизно да искажу своју мисао. Вежбе предвиђене за обраду садржаја ове теме помажу полазницима да побољшају квалитет живота и да успешно наставе доживотно учење.

Кроз тему *Граматика, лексика, народни и књижевни језик* – изучава се граматика као саставни део учења језика, јер се граматика не може посматрати као изолована област Српског језика.

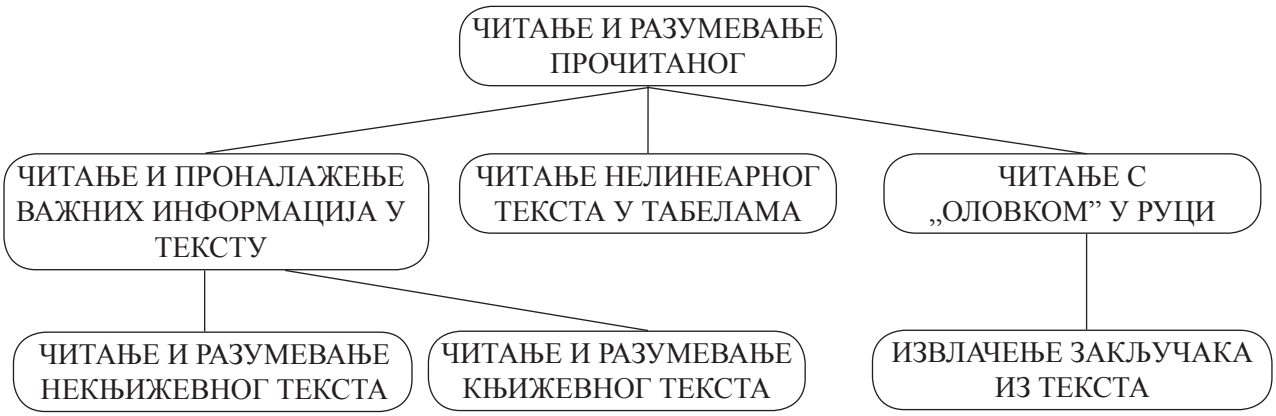
Примена граматичких законитости је присутна у свакодневној комуникацији и доприноси лакшем учењу страних језика. Познавање лексичке грађе, коришћење речника страних речи и лексикона корисно је за процес учења и није везано само за наставу Српског језика. Веома је важно упућивати полазнике да потребне податке и тумачења траже у различитим енциклопедијама, речницима, лексиконима, као и на Интернету ако за то има могућности.
Тема *Књижевност – усмена и ауторска* – је важна и текстове везане за ову тему треба пажљиво бирати. Када се направи избор интересантних и корисних текстова, полазници ће са лакоћом савладати исходе везане за ове садржаје. Читање текстова помаже полазницима да се навикавају и оспособљавају за читање у себи, да самостално долазе до сазнања која их интересују, да богате речник и проширују општа знања. Као и остале теме и ова има примену у свакодневном животу.

Однос између тема и исхода
Исходи за крај основног образовања су дефинисани по темама. Свака тема обухваћена је са неколико исхода. Исходи се изграђују током сва три циклуса. Број тема је исти за други и трећи циклус. И називи тема су исти за оба циклуса, што упућује на принцип који је коришћен приликом прављења Програма – увек полазити од познатог. Теме које се понављају кроз све циклусе школовања омогућују наставнику сталну проверу усвојеног и савладаног садржаја, као и могућност да се врати и обрати пажњу на садржаје који нису довољно усвојени.

Однос тема и садржаја
Свака тема се обрађује кроз више садржаја. У Програму садржаји су груписани по темама и циклусима. Наставни садржаји у оквиру једне теме изабрани су тако да се надовезују на садржаје из претходних циклуса и допуњују их.
У остваривању исхода наставник користи обавезне садржаје. Реализација садржаја није основни циљ наставника, већ су садржаји за наставника средство за остваривање исхода. У Наставном програму обавезни садржаји су дефинисани на основу исхода за крај трећег циклуса, односно за крај основног образовања. То значи да ће наставник користити обавезне садржаје да би остварио исходе. Један исход наставник ће остваривати преко различитих садржаја.
Поред обавезних, предложени су и напредни садржаји. Напредни садржају су намењени полазницима који показују посебно интересовање за поједине области, који лакше и брже савладавају обавезне садржаје или који хоће да наставе даље образовање. Не морају се сви напредни садржаји понудити истом полазнику. Напредне садржаје бира наставник сходно интересовању полазника и његовом предзнању. Они проширују и допуњују обавезне садржаје.
Приликом избора образовних садржаја вођено је рачуна да они одговарају потребама и интересовањима полазника. Тако су текстови који су предвиђени да се обрађују бирани из часописа, ауторске и народне књижевности и они тематски највише одговарају потребама полазника. Садржаји за писано изражавање су бирани тако да полазницима помогну у свакодневним приликама. Због тога је за вежбање предвиђено писање приватног и службеног писма, попуњавање уплатница, образаца, састављање молбе за посао. При обради нових садржаја пошло се од примера из свакодневног живота, а за проверу колико су полазници усвојили основних знања из језичке писмености су такође узети примери из практичних животних ситуација.
Ако се у одељењу нађу полазници који немају иста предзнања, који имају тешкоћа у остваривању предвиђених исхода, наставник ће организовати индивидуалну наставу – бираће једноставније и краће текстове који одговарају интересовањима и потребама полазника. То важи и за полазнике који знају и желе више. Њих треба упућивати на самостално решавање задатака, давати им задатке које могу сами да решавају, доносити им додатне садржаје.

ТЕМА 1: ЧИТАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Полазници који су савладали технику читања у себи, касније се уводе у „летимично'' читање. Оно се састоји од брзог тражења информација у тексту, при чему се не чита свака реч, већ се погледом „пролази" кроз текст и чита се на прескок (наслови, поднаслови, први редови у пасусу, закључак и сл.). Ово се може увежбавати ако се почне са краћим текстовима и ако се полазницима задају једноставни задаци: *У понуђеном тексту пронађите податак који се односи на...*или *Коју конкретну информацију смо добили из текста...*

Своје утиске, ставове и судове о прочитаном тексту полазник илуструје примерима из самог текста. На тај начин постижемо два циља – проверу колико је полазник разумео прочитани текст, а враћањем на текст проверавамо како се сналази приликом одвајања битног од небитног. Пожељно је бирати научно-популарне, књижевно-уметничке и информативне текстове из различитих средстава информисања, који се односе на: биљни и животињски свет, личности и догађаје, заштиту животне средине, остваривање основних грађанских права и одговорности и права на социјалну и здравствену заштиту, образовање и запошљавање.

Овакви текстови погодни су и за остваривање скоро свих општих исхода на једном примеру (поред језичке писмености, остварују се еколошке, здравствене компетенције, математичка и научна писмености, решавају проблеми, остварују исходи који се односе на грађанску одговорност и социјалну интеракцију и сарадњу са другима).

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 1. **Читање и разумевање прочитаног**

Циљ: развијање и коришћење језичких способности које имају практичну примену у даљем животу

Исход: препознаје и изабира важне информације у тексту; на једноставним примерима препознаје различите функционалне стилове

Материјал за рад: прилог број 1, 2, 3 и 4

Активности наставника:

- припрема материјале за рад;
- дели материјал и даје потребне инструкције полазницима;
- на понуђеним примерима, као и на примерима из свакодневног живота, полазницима указује на различиту употребу језика и његове особености;
- упућује полазнике на коришћење речника страних речи.

Активност полазника:

- читају понуђени материјал, постављају једни другима питања и заједно одговарају на њих.

• књижевни текст, информативни текст, говорни језик, функционални стилови

Језик којим су писана књижевна дела разликује се од језика којим говоримо, као и од језика који срећемо у новинама. Језик књижевних дела има више описа и израза који га чине сликовитијим и лепшим. Дела која су писана оваквим језиком служе за уживање. Свакодневни говор се користи да се њим нешто саопшти, служи нам да се помоћу њега пре свега споразумевамо и због тога је он сиромашнији и једноставнији. Из новина сазнајемо важне информације, па је језик којим су писане новине јасан, конкретан и увек преноси неку информацију. Због различите употребе (функције) језика дошло је до разлике у начину – стилу изражавања. Разлике до којих је дошло због различитог коришћења језика допринеле су стварању функционалних стилова**.**

При обради ове теме важно је вежбање у усмереном читању различите врсте текстова (књижевних и информативних), као и садржаја датих линеарно и нелинеарно (илустрација, табела, дијаграма). Примери књижевног текста са питањима за обраду су у прилогу бр. 2. У прилогу се налази одломак из приповетке. Полазници би требало на неком од ранијих часова да прочитају целу приповетку или бар најважнији део. При обради књижевног текста обратити пажњу на специфичности и особености књижевноуметничког стила и упоредити га са свакодневним говором, без тражења дефиниција. Полазницима не треба објашњавати појам линерано-нелинеарно.

Приликом уочавања разлике књижевног и информативног текста, не тражити дефиниције, већ проверавати познавање на задацима приказаним у прилогу бр. 1.

Полазници раде у паровима и размењују питања и одговоре. У прилогу бр. 4 дат је текст из дневне штампе. После уочавања разлике у начину и стилу којим је овај текст написан, полазнике усмеравати на постављање питања и добијање одговора на питања: Ко? Шта? Кад? Где? Како? Зашто? Такође, тражити да самостално и сажето испричају текст на основу питања.

Најкорисније је давати примере упутстава за коришћење производа, обавештења, рачуна, упозорења, распореда вожње и сл. Пример који је наведен односи се на разумевање упутства за коришћење лека. Наставник може донети упутство за коришћење лека и заједно са полазницима решавати понуђени задатак. Потребно је водити рачуна о избору задатака, јер је могуће да ће полазници имати тешкоћа са терминима који се користе у тексту, као што су: симптоми, индикације, нежељена дејства лека. Могући задаци у откривању значења ових појмова су: са понуђеним одговорима, са повезивањем појмова и објашњења, са датим речима за допуну реченица.

За решавање овог задатка полазницима омогућити приступ неком од речника страних речи и израза и упутити их како се они користе.

• www.rastko.rs,

• И. Клајн, М. Шипка: *Велики речник страних речи и израза* – Прометеј, Нови Сад, 2006.

T1

Наставник ће припремити упутство које се налази уз лек који се често користи, рецимо АНДОЛ. Поделиће га полазницима и заједно са њима учествовати у решавању задатка.

Важна информација: Веома је важно пре употребе било ког лека прочитати упутство за његово коришћење! Пред Вама је једно такво упутство. Пажљиво га прочитајте, па решите следећи задатак.

1. Алергијска реакција је (заокружите слово испред тачног одговора):

а) преосетљивост на лек, б) добро подношење лека,

в) преосетљивост на лек ако се узима пре јела.

2. Линијама повежите речи са њиховим значењем:

симптом	када се примењује одређени лек
индикације	лекови и друга средства која се примењују при лечењу
хронична болест	знак који наговештава неку болест
терапија	дуготрајна болест
анемичан	малокрван

За вежбање разумевања прочитаног може се користити више метода:

- постављање питања о значењу и садржају текста. Питања треба да су отворена да би омогућила полазнику да се слободно изрази;
- одређивање теме текста (полазницима се може понудити више одговора, а они треба да пронађу прави);
- код карактеризације ликова полазницима се може понудити више особина међу којима они треба да пронађу оне које ће најпрецизније окарактерисати главну личност;
- приликом другог читања текста полазницима се може поставити задатак да у тексту проналазе чињенице везане за неко тврђење или неки поступак типичан за личност коју анализирамо;
- ако је краћи текст, могу се испреметати групе реченица и од полазника тражити да текст „сложе'' како треба.

Прилози од 1 до 4 наведени су као неке од могућности које може користити наставник приликом реализације ове теме, а погодни су и као задаци за самоевалуацију.

Прилог бр. 1

I T1.1.

Назив филма	Жанр	Место где се приказује	Време пројекције
Монтевидео, бог те видео	Комедија, домаћи	Таквуд Дом синдиката	15,30; 18 и 20,30 17,30 и 21
Пирати са Кариба	Авантуристички, амерички, 3Д	Таквуд Рода	20,15 и 23 19,15 и 22,30
Туђе, слађе	Романтична комедија, САД	Дом омладине Сава центар	11,30 и 15,15 12,30 и 16
Кунг-фу панда 2	Анимирани, 3Д, амерички	Колосеј, ТЦ Ушће	14,30 и 17,15
Бели лавови	Драма, домаћи	СТЕР Сити синема	20,15 и 22,45
Цена истине	Трилер	Академија 28	18; 20 и 22

Који филм можете гледати у преподневним часовима? _____

У ком биоскопу се приказује тај филм? _____

Ако не стигнете на прву пројекцију, када и где можете погледати исти филм? _____

_____

Ако хоћете да гледате неки филм који има весео садржај, определићете се за _____ (назив филма). Филм се приказује у _____(време), у биоскопу_____ .

Хоћете децу да водите да гледају анимирани филм. За који филм ћете се определити? Када и где га можете погледати? _____
Волите домаће филмове и трилере. Имате довољно слободног времена да погледате два филма. Ваш избор су филмови:_____ и _____.
Први ћете гледати у биоскопу_____од_____
часова, а други у биоскопу_____од_____. Први филм је_____ продукције, а други је_____ продукције.

Прилог бр. 2

I T1.2. Милован Глишић: *Прва бразда* – одломак

I ...Миона стоји и гледа сина како као петлић опскакује, теглећи за ручицу и навијајући ралом час на једну час на другу страну. Рад је тежак, а детиња рука још нејака.
Неколико пута Миона хтеде да притрчи и да му помогне...али нешто не смеде. Ни сама не зна зашто!
Прибра торбицу, па пође полако кући.
Осврtала се неколико пута и гледала Огњена. Видела је како је узорао чак и трећу бразду!... Обузе је нека чудна радост. И плаче јој се – и смеје јој се. Не зна ни сама зашто! Мало, тек прозбори онако сама: „Та ред је једном да и мене бог обрадује! И зар ја нисам срећна? Ко то каже?! Та како сам срећна! Море, имам ја сина! Имам домаћина, хеј! Неће мени више пословати туђе руке. Аја! Нема нико оваког детића. Ено га оре! Не може боље ни Јеленко! Момак је то! Још годину, две па ћу га и оженити – ако бог да! О, та и моја ће кућа пропевати!“
Душанка не памти да је икада видела мајку веселију него када се вратила с њиве иза лаза... Дошла је кући певушећи неку веселу песмицу.

II Udovica Miona je odnela sinu ručak na njivu gde je orao. Kada ga je videla kako ore treću brazu, obuzela ju je radost. Došla je kući veselo pevušeći neku pesmu.

Разговор о тексту
Имамо два текста која саопштавају исту информацију. Један од њих је знатно дужи. Њега је написао наш познати књижевник Милован Глишић. По чему се они разликују?
Који текст детаљније описује мајчина осећања? Које су то речи и делови реченица у првом тексту које нам говоре о Мионином осећањима и размишљањима? Подвуците их!

Прилог бр. 3

Распоред вожње показује:
• стајалишта разних превозних средстава
• време поласка и доласка

Распоред вожње брзог воза Београд - Ужице

Место	Време поласка	Перон
Београд	7,35 12,00	први лево
Лајковац	8,30 13,05	2
Ваљево	9,05 13,40	4
Пожега	10,10 14,45	1
Ужице	10,29 15,04	3

Прочитајте ред вожње, па одговорите на следећа питања:
Када и са ког перона полази јутарњи воз из Лајковца, а када из Ужица?

_____

Ако не стигнете ујутру на време на станицу у Београду, у колико сати можете стићи на следећи воз за Ужице? Када он стиже у Пожегу? _____
Ако имате заказан пословни састанак у Ужицу у 11,30 часова, а живите у Ваљеву, којим возом треба да кренете? _____
Са ког перона полазе возови из Београда, а са ког из Лајковца? Возови из Београда полазе са _____ , а из Лајковца са_____перона.

Прилог бр. 4

I Т1.3.

Постављајте питања да дођете до информације:
КО? ШТА? ГДЕ? КАДА? КАКО? ЗАШТО?

Десет „најлуђих'' хотела у свету

„...Чувени хотел, *Капсула* направљен је у Ден Хагу. У сваку капсулу на води могуће је сместити троје гостију. Хотел је посвећен лику и делу Џемса Бонда који је и сам био заробљен у једној сличној воденој капсули. Наранџасте капсуле су привезане уз обалу, а гости хотела имају испред њих паркиран бицикл. Идеално за економски самосвесне туристе који воле тајног агента 007.“
(*Блиц,* 29. мај 2011.)

1. Заокружите слово испред тачног одговора. Ово је:
   а) књижевноуметнички текст
   б) новински чланак
   ц) научни текст

2. Да ли је ово цео чланак? _____ По чему то закључујете?_____

3. Поред сваке тврдње која је тачна заокружите ДА, а ако је нетачна, заокружите НЕ:

Капсула је хотел који је проглашен за један од „најлуђих“ десет.	ДА	НЕ
Он се налази у крошњи великог дрвета.	ДА	НЕ
Овај необични хотел налази се у Амстердаму.	ДА	НЕ
Капсуле су плаве боје.	ДА	НЕ
Испред *капсула* је паркиран аутомобил.	ДА	НЕ

Прилог бр. 5

I Т1.4.

Живот жена и деце у старој Грчкој

Током читавог живота Гркиње заповедају мушкарци (отац, брат, муж). Њен начин живота зависи у многоме од њеног друштвеног статуса, али су њене слободе често веома ограничене. Гркиње немају грађанска права. Ретко су присутне током великих верских свечаности, у позоришту и не одлазе у сале за вежбање.

Жене богатих породица управљају кућом, командују робовима и надгледају набавке. Највећи део времена проводе у делу куће који им је намењен. Тамо оне преду вуну и ткају уз своју малу децу. Девојчице које се не школују расту уз мајку све до брака са човеком кога им је отац изабрао.

У скромним породицама жене не воде исти живот као жене у имућним. Оне се срећу на пијаци како продају хлеб, колаче или вуну. Ако се сретну на чесми, задржавају се мало да би поразговарале.

Када се роди дете, родитељи оглашавају радосну вест тако што изнад врата окаче грану маслиновог дрвета ако се родио дечак, вунену врпцу ако је девојчица. Наредних дана породица и суседи се окупљају да принесу жртве, а после тога следи гозба.

Ако се на рођењу детета примети неки злослутни предзнак или ако је недоношче, родитељи га понекад остављају усред дивљине.

Дете прво одгаја породица. Потом, у седмој години, отац му бира учитеље који га уче. Музика и физичка активност су веома битне. Од 12. године дечак одлази у салу да би тренирао борилачке вештине и трчање. Читавог дана га један роб, назван педагог, прати и надзире, а затим га преслишава.

Питања можете решавати индивидуално, свако за себе или у пару.

- Шта сте ново сазнали из овог текста?
- Подвуците делове текста који говоре о положају жена у старој Грчкој. По чему се положај жена разликовао од улоге и места жена у данашње време?
- Шта вас је изненадило? Зашто?
- Како су се родитељи односили према болесној деци?
- У старој Грчкој именица *педагог* се користила у другом значењу од оног које она има данас. Које је то значење? У речнику страних речи и израза пронађите реч педагог и прочитајте шта она означава.
- Ипак, постоји сличност међу данашњим и старогрчким педагозима. У чему се она огледа?

Задаци за самоевалуацију полазника

I T1.5.

Исход: чита, проналази и издваја основне информације из текста према датим критеријумима

Пажљиво прочитајте текст из Политикиног Магазина „Краљ зачина“, па одговорите како се највише користи бели лук:

...У кухињи се бели лук користи на много начина, али превасходно да зачини јела. Искусни кулинари га више препоручују изгњеченог. Млади бели лук, са својим перима, користи се уз јагњетину, дивљач и разна друга печења за салате...Зрели ченови белог лука су неизбежан зачин скоро сваком јелу од меса, до сосова, чорби и супа. Скоро да нема салате којој неће поправити укус један до два чена изгњеченог белог лука.

Заокружите слово испред тачног одговора.

Бели лук се најчешће користи као:

а) украс, б) зачин, в) главно јело.

Укрштене речи *

Водоравно**:**

- Име мајке из Глишићеве приповетке „Прва бразда“
- Супротно од широка
- Има га свака држава, по њему се доносе пресуде
- Прибор за шивење
- Из ње учимо
- Планина поред Авале

Ако сте правилно попунили поља у водоравним колонама, у првој усправној колони добићете назив једне уметности.

Решења свих задатака обележених * налазе се на крају публикације

I T1.1 – 5 – преглед биоскопског репертоара, одломак из приповетке *Прва бразда*, новински чланак, текст *Живот жена и деце у Грчкој* и задаци за самоевалуацију полазника

ТЕМА 2: ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

У настави језика треба што пре превазићи нивое препознавања и репродукције, а стрпљиво и упорно неговати више облике знања и умења – *применљивост и стваралаштво*. У настојањима да се у наставној пракси удовољи таквим захтевима, делотворно је у свакој погодној прилици знања из језике и правописа ставити у функцију тумачења текста (уметничког и популарног), чиме се оно уздиже од препознавања и репродукције на нивое умења и практичне примене. Практичност и применљивост знања о језику и његово прелажење у умења и навике најефикасније се постиже кроз *правописне и стилске вежбе*.

Илустровање и графичко представљање језичких појмова и њихових односа треба користити, где год је могуће. Најбоље је да полазници сами или уз помоћ наставника и андрагошког асистента активно учествују у изради таквог материјала.

У морфологији у другом циклису, препоручује се израда паноа за грађења речи где би полазници написали што више изведених и сложених речи које су настале од једне просте речи (нпр. зид; зид-ар, зид-ни, зид-ани, зид-ати, зид-ајући; над-зид-ани, под-зид-ани).

Прикладна вежба је израда паноа са називима улица, из средине у којој полазници живе, које ће разврстати по врстама речи. Пример: Мирна улица, Кратка улица, Улица кестенова, Париска улица, Таковска улица; Бранка Радичевића, Илије Бирчанина, Јована Јовановића-Змаја. Поред правописа полазници ће, бележећи појмове у одговарајуће колоне, вежбати писање и читање нелинеарних текстова.

Правописна правила треба вежбати стално, а не само на часовима предвиђеним за обраду и утврђивање градива из ове области. Када се обрађује нови текст, полазници у раније направљену табелу треба да унесу: име аутора, назив дела, у коју књижевну врсту спада дело. Школско издање *Правописа* мора стално да буде доступно полазницима, а наставник би требало, кад год је то могуће да их упућује да га користе, тако што ће им давати задатке за које ће у њему проналазити решења. Приликом правописних вежби, које не треба да буду дуге и које треба што чешће давати, полазницима је дозвољено и препоручено коришћење *Правописа.*

На основу искуства са ранијим полазницима, због нередовности у школовању, показало се да велику тешкоћу у раду представља недовољно познавање азбуке и абецеде. Због тога је неопходно посебну пажњу обратити на израду дидактичког материјала који би полазницима омогућио лакше праћење даљег наставног процеса. Сваки од полазника требало би да има лепо и читко на чврстом папиру исписану азбуку и абецеду, коју ће користити кад год му је потребна.

Азбука и абецеда треба да буду на зиду, на видном месту, како би сви полазници у сваком тренутку могли да их виде. Добро би било да сваки од полазника на почетку школске године добије на чврстом картону – пластифицирану азбуку и абецеду коју ће увек имати при руци и користити по потреби.

II Т2.1. – азбука и абецеда

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 2. **Писано изражавање**

Циљ: састављање приватног и службеног писма, писање СМС порука, писање биографије
Исходи: користи основне жанрове писане комуникације – саставља приватно писмо, шаље СМС поруку, пише и шаље пословно писмо, одговара на примљено писмо, користи Интернет
Материјал за рад: прилог број 1

Активност наставника:

- припрема кратко и једноставно писмо на које ће полазници одговарати – прилог бр. 1;
- поставља питања у вези са садржајем и помаже им да сами скицирају одговор;
- док полазници записују одговор на писмо, наставник им скреће пажњу на поштовање правописних правила, указује на грешке и заједно их исправља.

Активности учесника:

- читају наглас или у себи понуђено писмо, усмено одговарају на питања наставника о садржају писма и скицирају одговор;
- самостално одговарају на писмо, поштујући правила о форми и садржини;
- у паровима читају и дискутују о одговору на писмо.

Не треба и не морају сви полазници да пишу одговор на понуђено писмо. Наставник може организовати час тако да једна група полазника саставља писмо и шаље га своме пару који ће одговорити на њега. Слично се може вежбати и са писањем СМС порука. Полазницима се може задати да пошаљу поруку која ће имати ограничен број речи (10 на пример). Ако школа има Интернет, препоручује се да заједно са наставником информатике, полазници шаљу једни другима поруке преко Интернета и да одговарају на њих.

Сличан поступак се може применити и код писања биографије која је потребна приликом конкурисања за неки посао. Наставник ће донети неколико огласа за посао, а полазници ће сами изабрати оглас који им одговара и писати молбу за посао која ће садржати њихову биографију. Наставник скреће пажњу полазницима на услове конкурса и форму писане биографије.

• приватно и службено писмо, молба, жалба, изјава, CV

Приватно писмо се разликује од службеног по језику и начину којим је писано. Оно је мање формално, писано је са више емоција, а језик којим је писано не мора бити књижевни. Службено писмо, молба, жалба, изјава, CV формално, а и суштински се разликују од приватног писма. Ови облици писаног изражавања морају бити написани књижевним језиком који не трпи фамилијарне изразе, изливе емоција, сувишне речи и детаљна описивања. Свака од ових форми мора бити прецизно и јасно написана, а дужином и стилом писања одговорити сврси коју има. Приликом писања службених писама, молби, жалби и сл. треба водити рачуна да се језик економично користи, што значи да треба рећи све што је неопходно са малим бројем речи.

Свако писмо треба да садржи: место, датум, име особе којој се обраћамо, увод, поруку, поздрав и потпис.

Т2

- П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан, Б. Брборић: *Српски језички приручник,* Београдска књига, Београд, 2007;
- И. Клајн: *Речник језичких недоумица;* Правопис-школско издање;
- Р. Кено: *Стилске вежбе,* Рад, Београд,1977;
- М. Шипка: *Занимљива граматика,* Прометеј, Нови Сад, 2009.

Прилог бр. 1

 I T2.1.

Писање приватног писма

Ово писмо сте добили од свога кума и на њега треба да одговорите:

Novi Sad, 23. maj 2011.
Dragi kume_____ ,
(ime osobe kojoj se obraćate)
Dugo nemam nikakvih vesti od vas, pa reših da vam se javim. Nadam se da ste svi dobro i zdravo. Kod nas je sve po starom. Deca idu svaki dan u školu, Nada i ja na posao, a mama se bavi kućnim poslovima koliko joj zdravlje dopušta.
Pre neki dan je Nada sređivala neke fotografije i naišla je na naše zajedničke fotografije sa letovanja u Grčkoj. Baš smo se lepo proveli tog leta. Mi smo planirali da ove godine idemo u Bugarsku, pa bi lepo bilo kada biste nam se pridružili.
Sve vas mnogo pozdravljamo i očekujemo potvrdan odgovor.

Tvoj kum Rade
P.S. Odgovorite što pre jer je broj mesta ograničen, a potražnja je velika.

Ваш одговор на писмо:

СМС поруке су краће и једноставније. Написане су тако да се што економичније саопшти нешто. Оне не треба да садрже сувишне речи и изразе. Важно је рећи да приликом писања било каквих порука треба водити рачуна о примени правописних правила.

Пример
Писање СМС порука са ограниченим бројем речи (10 на пример). Садржаји могу бити разноврсни: договор око одлазка на фудбалску утакмицу, ко ће купити хлеб, ко ће узети дете из обданишта, уговарање љубавног, пословног састанка...
Правописна правила треба вежбати стално, а не само на часовима предвиђеним за обраду и утврђивање градива из ове области. Кратке вежбе давати полазницима када се год за то укаже прилика.То може бити диктат од неколико реченица, текста који треба исправити, подвлачење правилно или неправилно написаних појмова и слично. Предлог вежби је у прилогу бр. 4.

Прилог бр. 2

I Т2.2.

Речца НЕ се пише одвијено од глагола, сем у следећим примерима:

- НЕЋУ
- НИСАМ
- НЕМАМ
- НЕМОЈ

Јарац живодерац

Сви смо ми читали или бар чули за причу о јарцу живодерцу и његовом надметању с јежом- ко ће кога истерати из јазбине. Зато вам нећу препричавати ту причу.Само ћу вас подсетити на јарчеву претњу:

-Ја сам јарац живодерац, жив клан- недоклан, жив сољен- недосољен, жив печен- недопечен, зуби су ми као колац- прегришћу те као конац!

На то му, као што знате, јеж одговара:

-Ја сам јеж, свему селу кнез, смотаћу се у трубицу, убошћу те у губицу! Итд.

Али вратимо се јарчевој претњи. Шта мислите, зашто? Шта ту има занимљиво за нашу занимљиву граматику?

Има, наравно. Иначе не бисмо то помињали.

Приметили сте, сигурно, да се и ту појављује речца ***не.*** Као што видите написана је спојено уз речи ***клан, сољен, печен,*** а то су такође глаголски облици (клати, солити, пећи). Сад ћете се,сигурно, запитати: Па зашто је ту онда речца ***не*** написана састављено, кад је речено да се уз глаголе пише одвојено, с изузетком она четири примера?

Ево зашто. То су глаголски придеви, а уз придеве, макар били и глаголски ***не*** се пише спојено: *искрен- неискрен; поштен- непоштен; слан- неслан,* па тако онда и *написан- ненаписан* (од *написати); уређен- неуређен (*од *уредити); сољен-несољен* или *недосољен (*од *солити* или *досолити)* и сл.

А, ако баш хоћете, додајте и то уз она четири изузетка, па нека их буде пет. Није ни то много, може се лако запамтити. Макар и помоћу оне приче: *Немам* пара, *немој* ми тражити, *нисам* дужан, *нећу* ти вратити. А што се петог изузетка тиче, то је тек лако. Сетимо се само приче о јарцу живодерцу и онога:‘‘Жив клан- *недоклан*, жив сољен- *недосољен,* жив печен- *недопечен... “*

Прилог бр. 3

I Т2.3.

Писање великог слова

Ено примера, а Ви смислите своје и попуњавајете даље табелу:

континент	држава	град	село	планина	река	језеро
Европа	Италија	Ниш	Крчедин	Тара	Ибар	Комо

континент	држава	град	село
Јужна Америка	Велика Британија	Косовска Митровица	Мало Црниће

океан	море	језеро	река	планина	Клисура
Тихи океан	Црвено море	Црно језеро	Поречка река	Фрушка гора	Ђердапска клисура

Ова вежба се може радити на часовима српског језика и географије.
Предложену табелу направити на хамеру већих димензија и у току године попуњавати је на часовима српског језика и географије. Поред заједнички попуњеног паноа, полазници у својим свескама могу самостално да попуњавају сличне табеле и на тај начин да увежбавају и систематизују градиво из правописа и других предмета. Сличан поступак се може применити и за писање важних историјских догађаја(ратова, битака, договора...).

Називи ГРАДОВА, СЕЛА, ДРЖАВА, КОНТИНЕНАТА, ПЛАНИНА, РЕКА, ЈЕЗЕРА И МОРА које чини једна реч пишу се ВЕЛИКИМ ПОЧЕТНИМ СЛОВОМ.

Вишечлана имена ГРАДОВА, СЕЛА, ДРЖАВА И КОНТИНЕНАТА пишу се тако ШТО СЕ СВАКА РЕЧ (осим везника и прилога) пише ВЕЛИКИМ ПОЧЕТНИМ СЛОВОМ

Вишечлана имена ОКЕАНА, МОРА, ЈЕЗЕРА, РЕКА, ПЛАНИНА,ОСТРВА, РАВНИЦА и КЛИСУРА пишу се тако што САМО ПРВА РЕЧ ПОЧИЊЕ ВЕЛИКИМ СЛОВОМ.

Прилог бр. 4

I Т2.4.

Правописне вежбе:

1. Употребите правилно велико слово у реченицама:
   НАШИ ПРЕЦИ СТАРИ СЛОВЕНИ НАСЕЛИЛИ СУ СЕ НА БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У ВЕЛИКОЈ СЕОБИ НАРОДА._____

2. Подвуците правилно написану реч:
   БИО- БИЈО; КОИ- КОЈИ; НЕ МОГУ- НЕМОГУ; ВИШИ- ВИСОЧИЈИ- ВИШЊИ; НАЈАЧИ- НАЈЈАЧИ- НАЈ ЈАЧИ.

3. Заокружите слово испред правилно написане реченице:
   а) Од никога не добијам помоћ.
   б) Ни по чему се он не издваја од других,
   в) За ником нећу да трчим,
   г) Ни са ким нисам у лошим односима.

Напомена: Две реченице су правилно написане.

4. Стилске вежбе: Избаците непотребне (сувишне) речи из следећих реченица.
   • Често пута заборавим његов рођендан.
   • Били смо уплашени и у страху.
   • Чекам крај и завршетак утакмице.
   • Попео се горе, на таван.
   • Киша је престала да пада.
   • Не могу одолети и вратити се натраг.

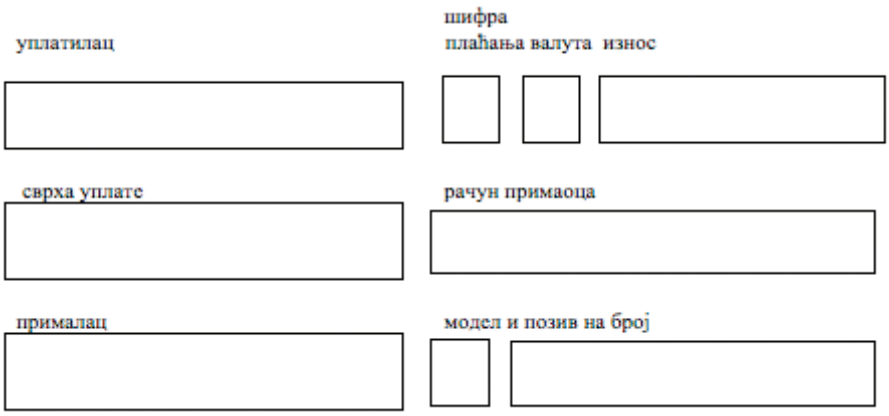
5. У следећим реченицама једно слово је погрешно написано. Исправите га тако да реченица добије први смисао.
   • Свака девојка сања о принцу из банке.
   • Мртви су једина жива бића која могу да преживе атомску експлозију.
   • Страх ме је да ћеш погинути – тужно рече Наталија – и оставити ме да вечно дугујем.
   • По завршетку козметичког третмана муштерија прелази у купатило, где може да се погледа у огледалу и да се убије.

Прилог бр. 5

I Т2.5.

1. Попуните уплатницу тако што ћете у њу унети следеће податке:
   – уплатилац – ваше име;
   – уплата је порез на имовину за физичка лица;
   – прималац Секретаријат за финансије;
   – шифра плаћања 153;
   – валута РСД;
   – износ 2467,00;
   – рачун примаоца 840-713121843-57;
   – модел и позив на број- 97 840221209976715330.

Задаци за самоевалуацију полазника

I Т2.6.

Исход: сажето препричава краћи наративни текст

Пажљиво прочитајте следећи текст. На линијама испод сажето га препричајте. Водите рачуна о томе да не заборавите нешто важно (где расте кафа, како се бере и обрађује, од чега зависи њен укус).

Један жбун, један џак

У давна времена дивља кафа расла је у Етиопији. Она, иначе, успева у топлим областима, на висини од 600 до 1800 метара надморске висине. Данас се гаји на плантажама у Бразилу, Индонезији, Кенији, на Карибима...Само један жбун може да обезбеди довољно кафе за џак од 12 килограма. Берачи плодове скупљају и намачу у води или, пак, суше на сунцу, како би се из њих ослободило зрно кафе. Оно се затим суши, разврстава и пече. Од степена печености зависи и њен укус.

_____

_____

_____

_____

Текст је погодан да се направи корелација са наставом биологије, историје, географије и математике.

Слагалица*

1. Од понуђених слова саставите најдужу реч.

О	**Т**	**С**	**Е**	**О**	**Љ**	**И**	**В**	**Т**	**С**

О __ Е __ Љ __ __ О __ Т

2. Наведене реченице прво читајте како треба, а онда наопако.

- Ана воли Милована.
- Маја са Недом оде на сајам.
- Удовица баци воду.

Палиндроми су речи које се могу читати и наопако, а да притом задржавају исто значење

Шта примећујете?

3. Палиндроми су и речи: РАДАР, РЕПЕР, КАПАК.
Покушајте и Ви да саставите неку такву реч.*

П		
		К
	О	

Помоћ: У средине прве две речи се налази самогласник. Трећа реч почиње сугласником.

I Т2.1 – 6 – писање приватног писма, текст *Јарац Живодерац,* правописне вежбе и задаци за самоевалуацију полазника

II Т2.1 – 2 – азбука и абецеда и одломак из књиге *Занимљива граматика*, М. Шипке

ТЕМА 3: УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ И СВАКОДНЕВНА КОМУНИКАЦИЈА

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Говорне вежбе су погодне за реализовање садржаја ове теме. Основни циљ ових вежби је да полазници стекну способност и развију навику дужег излагања повезаних мисли, овладају формом опхођења (поздрављање, обраћање, представљање, молба, захваљивање).

Говорне способности се стичу и развијају говорењем. Због тога се настава заснива на ситуацијама у којима ће полазници да питају, одговарају, изражавају своје слагање или неслагање са одређеним догађајем, појавом, износе своје судове и ставове. Могу им се доделити различите улоге и задаци дочаравања одређене ситуације или односа. Улоге се могу и размењивати тако да се полазници увере шта се све мења када се промени тачка гледишта на неку појаву или положај у групи која разговара о неком актуелном питању или проблему о чему постоји различито искуство и различити ставови. Могуће је и пожељно је организовати и часове са глумом, уз поделу и размену улога, када је то полазницима прихватљиво.Могуће теме: *Пијачни дан у мом месту, На сајму намештаја (аутомобила, књига, технике, грађевинарства)*. На овим часовима може се применити више техника едукативих радионица, као и техника истовременог рада у малим групама. Групе ће се формирати према интересовању полазника. Једна група ће говорити о сајму који је посетила, друга о пијачном дану, трећа о позоришној представи коју је гледала.

У циљу боље мотивисаности полазника, може се организовати заједничка посета неком од понуђених догађаја.

Да би се полазници оспособили да продуктивно усвоје предвиђене елементе говорног језика, поред наведених вежби, користе се и комуникативне говорне вежбе. Комуникативне вежбе обухватају оне типове вежби у којима се језик користи самостално, функционално у одређеној говорној ситуацији. Теме неких од вежби могу бити: *У пошти, У општини, У бироу за запошљава, На аутобуској станици, У непознатом граду...*Овде се може постићи корелација са енглеским језиком**.** Пример: ако полазницима задамо тему *У непознатом граду,* они могу замислити да су у неком граду у иностранству и том приликом могу вежбати једноставну конверзацију на енглеском језику.

За успешно припремање и савладавање писмених и говорних вежби полазници треба да воде рачуна о томе како најбоље да искажу своју замисао. (Прилог бр.1)

Прилог бр. 1

 I Т3.1.

Оно што хоћу, најбоље ћу исказати:

- ако направим добар избор речи и израза;
- ако се јасно, сажето и примерено изражавам у зависности од ситуације (на улици, на послу, у општини);
- ако ми реченице буду добро структуриране, стилски добро обликоване, без непотребних израза, понављања и сувишних речи (непотребног гомилања епитета, синонима, плеоназама);
- ако будем сугестивно говорио;
- ако изаберем одговарајући начин обраћања-различито се обраћам пријатељима, породици, деци, службеним лицима, непознатим људима, могућим послодавцима.

Овај „подсетник'' треба да буде на зиду, на видном месту, у сваком тренутку, да би сви полазници могли да га виде. Добро би било да сваки од полазника на почетку школске године добије на чврстом картону-пластифицирани примерак који ће увек имати при руци и користити га по потреби! „Подсетник'' представља средство за рад неопходно на сваком часу. У свакој прилици када треба да се усмено или писмено изрази, полазник гледа у свој „подсетник'' и проверава да ли се и колико држао понуђених сугестија. Полазници могу радити и у групама, тако што ће један полазник исказивати своју замисао, а остали гледајући у свој „подсетник'' пратити да ли се и колико држао сугестија и колико су му оне помогле да искаже оно што је наумио.

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 3**. Усмено изражавање**

Циљ: примена вештине комуникације у свакодневном животу
Исходи: начином говора искаже различите облике казивања (дијалог, опис, нарација)
Материјал за рад: прилог број 2, 3 и 4

Активност наставника:

- на почетку часа наставник полазницима дели материјал који је раније припремио према њиховим интересовањима; неком следећом приликом материјал треба измешати тако да полазници који су користили описивање, користе нарацију као облик казивања;
- наставник се укључује у рад групе и интервенише само ако је то неопходно.

Активности полазника:

- посматрају понуђени материјал, запажају детаље и дискутују о њима, при чему износе своје запажања и образлажу их.

• хронолошко и ретроспективно причање, дијалог, опис, нарација
Појмове хронолошко и ретроспективно најједноставније је објаснити на ситуацији са којом се свакодневно срећемо. Полазнике подсетити да их се често дешава да када сретну неког пријатеља кога нису дуго видели се „враћају'' у прошло време и присећају се заједничких доживљаја. Такав начин причања о нечему што се раније десило, а ми га се сада сећамо, назива се ретроспектива. Појам се користи не само за начин казивања, има и шире значење. Хронолошко казивање је причање догађаја оним редом којим су се десили. Овакав начин изражавања свакодневно користимо када хоћемо да испричамо

неки свој доживљај. И један и други начина казивања показују разне могућности говора. Некада је потребно детаљно нешто описати саговорнику, ако хоћемо да испричамо неки догађај користимо нарацију, а приликом препричавања неког сусрета дијалог као начин изражавања је неопходан. Најчешће се комбинују сва три облика.

• Рејмон Кено: *Стилске вежбе*, Реч и мисао, Београд,1977

Т3

Прилог бр. 2

I Т3.2.

Један од облика усменог изражавања је описивање. Свакодневно смо у ситуацији да описујемо неку личност, екстеријер, ентеријер или неки пејзаж. Понуђена репродукција може бити добар материјал за ову вежбу. Наставник ће полазницима донети ову или неку сличну репродукцију или фотографију у боји и тражиће од њих да је опишу, при чему ће им постављати питања указујући им на што више детаља. Питања могу бити:

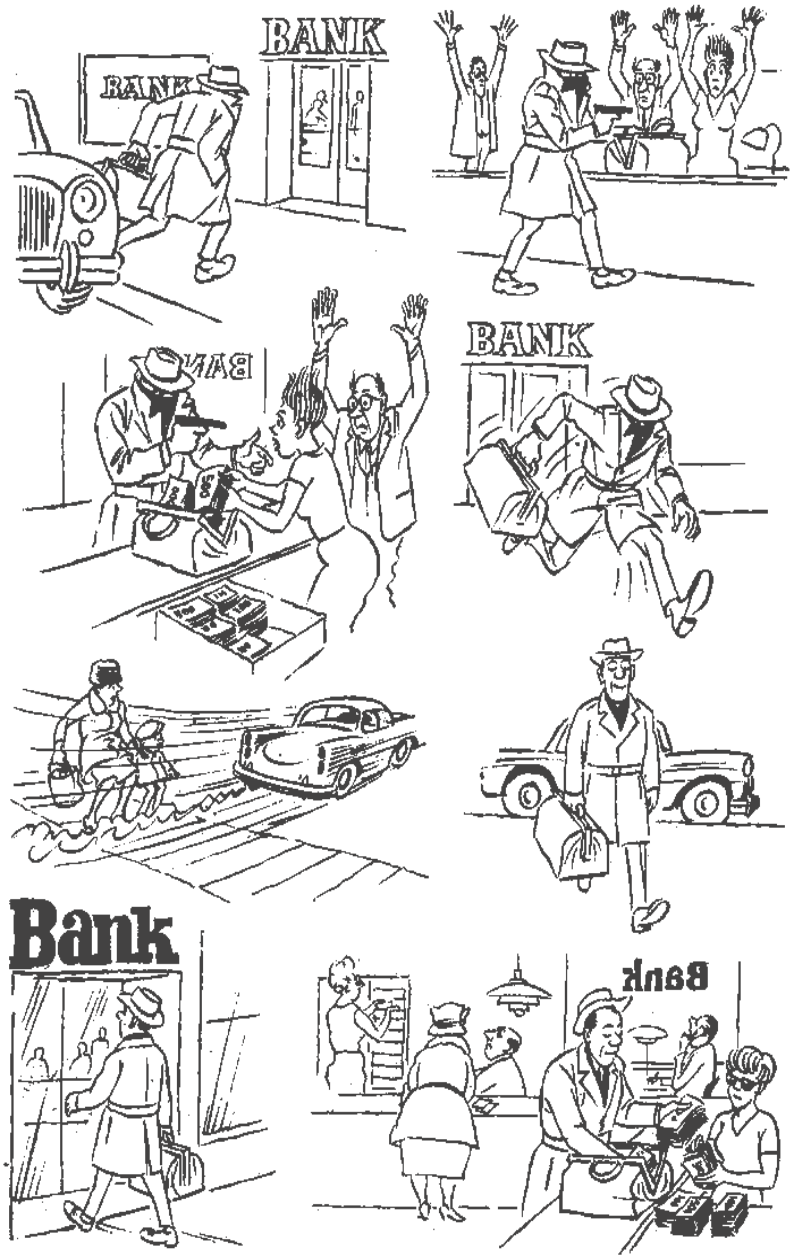
Шта је приказано на овој слици? Можете ли закључити какав је предео са слике? По чему то можете закључити? Шта се види у даљини? Опишите небо! На шта вас подсећа овај пејзаж? Буди ли у вама нека осећања или неке асоцијације? Можете ли да опишете своје омиљено место из природе?

У даљем току часа улогу наставника могу преузети и сами полазници тако што ће једни другима постављати питања и допуњавати се у описивању слике.

II Т3.1. - репродукције у боји

Прилог бр. 3

I Т3.3.

Слично претходној вежби, наставник ће припремити кратак стрип на коме може вежбати нарацију као начин изражавања. Помоћу маште и добро усмерених питања полазници ће испричати целу причу. Може се разговарати о томе шта је то што је духовито у приказаном догађају. Поред нарације полазници могу вежбати и дијалог и уочавати шта се дијалогом постиже. Ова ситуацију полазници могу ,‘глумити‘‘ и тако вежбати дијалог као облик казивања.

Прилог бр. 4

I Т3.4.

Слика 1

Слика 2

Слика 3

Задатак везан за ове слике из прилога бр. 4 захтева већу помоћ наставника. Наставник ће полазнике поделити у три групе и поделити им по једну илустрацију.

Следећи захтев се односи на пажљиво посматрање слика. Полазницима који су добили слику 1, биће постављана питања: Ко је приказан на слици? Шта они раде? Како су расположени? По чему то закључујете? Можемо ли по њиховим изразима лица да закључимо о чему разговарају?

Слика број 2 – вероватно ће полазници закључити да је на овој слици приказана породица. Наставник ће их усмеравати тако да једни другима постављају што различитија питања: О чему причају чланови породице? Да ли је неко од њих тек дошао или се можда спрема да негде иде? Зашто су сви насмејани? Опис овог цртежа може бити почетак говорне вежбе у којој ће полазници причати неке своје доживљаје везане за породицу.

Слика број 3 може изазвати разноразне асоцијације и пружа највише могућности за вежбање свих облика изражавања. Овде се може вежбати и нарација, и опис и дијалог. Наставник или неко од полазника може поставити питање: Ко су ови људи и шта они раде? Шта показује човек са лулом? Шта зида човек који је у другом плану? У шта гледа трећи човек? Које је његово занимање?

Наставник може помоћи полазницима да напишу план излагања и да саставе целу причу уз помоћ понуђених илустрација, користећи све облике изражавања. У другом делу часа могу описати своје искуство везано за сличне ситуације. Час се може организовати и тако да се пође од искуства полазника и да се заврши причом везаном за илустрације, или обрнуто.

Приликом ове вежбе полазници ће стално гледати у „подсетник" (прилог бр. 1) трудећи се да се што више придржавају инструкција које се у њему налазе.
Ове вежбе не треба урадити за један час. Довољно је 10 минута за једну илустрацију. Наставник полазницима у више наврата може давати илустрације које ће они користити и вежбати различите облике изражавања.

У договору са наставником одговорног живљења може се организовати заједнички час. С обзиром на то да је једна од тема овог предмета „Стратегија ненасилног решавања проблема" полазници могу „да одглуме" конфликтну ситуацију, а касније да заједно „глуме" и решавају проблем.

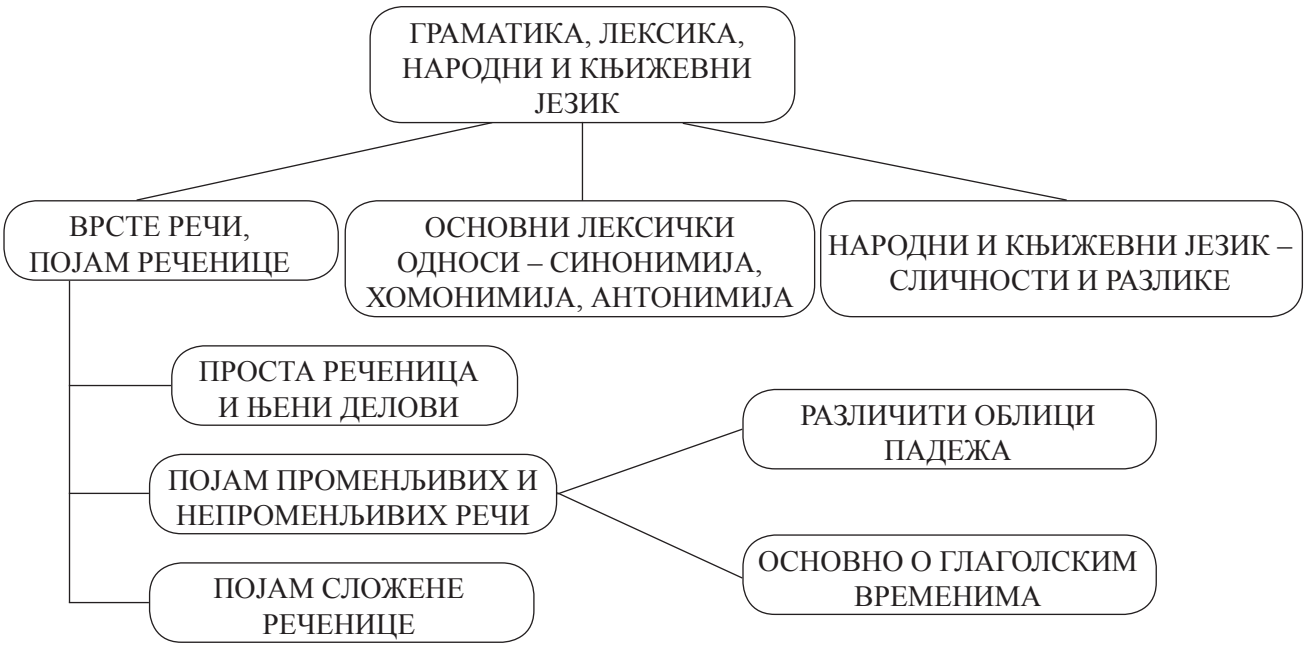
I Т3.1 – 4 – „подсетник" и три приче у сликама

II Т3.1. – репродукције у боји

ТЕМА 4: ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

С обзиром на то да је градиво из граматике у функцији учења језика, полазника не треба оптерећивати напамет наученим граматичким правилима, нити тражити да их илуструју напамет наученим примерима, већ их треба оспособљавати за њихову примену у свакодневној комуникацији.

Граматика као интегрални део Српског језика може се остварити кроз неколико фаза:

- давањем већег броја примера везаних за говорну ситуацију и обрађени текст који илуструје језичку појаву;
- ако полазници сами исправљају једни другима текстове (диктате), образлажу и на конкретном примеру уочавају језичку појаву и њене карактеристике, објашњавајући једни другима где су погрешили, а наставник усмерава активност полазника и, ако је потребно, коригује њен садржај. На крају оваквих активности треба начинити преглед уочених грешака, подвући правила и то заједно са полазницима, при чему они износе своје мишљење које наставник коригује, допуњава или потврђује;
- континуираним повезивањем знања о језику са непосредном говорном праксом;
- коришћењем прикладних илустрација одређених језичких појава;
- давањем објашњења, кратких упутстава о томе чему служи одређена граматичка грађа, када и у којим околностима се употребљава;
- сталним вежбањем на свим расположивим материјалима, укључујући и ситуације кад граматика није централна тема.

Језичку грађу најбоље је систематизовати од појединачног случаја до правила, која сами полазници уз помоћ наставника могу уочити, а понекад и дефинисати.

Полазнике стално треба подстицати да своје знање о језику повезују са комуникативним говором. Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује. Тако настава постаје занимљивија и практичнија, чиме полазнику отвара многобројне могућности за његова стваралачка испољавања.

Ситуације у којима се манифестују одређене језичке појаве може и сам наставник да створи, подсећајући полазнике на њихово искуство, а они ће казивати или записивати како у одређеним приликама говорно реагују.

За реализацију граматичке грађе, где год постоје за то услови, треба користити схеме, табеле и други дидактички материјал да би се језичке појаве боље разумеле.

Пример
На великом хамеру у табелу бележити различите врсте речи; или полазницима сугерисати да у једној колону записују неправилно написане речи, а у другој правилно написану реч. Ова вежба треба да траје континуирано током целе године. Погрешно написани појмови треба да буду и из других области-историја, географија, биологија и сл.

I Т4.1.

погрешно	правилно
историа	истори**ј**а
по**т**сетник	по**д**сетник

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 4. **Граматика, лексика, народни и књижевни језик**

Циљ: основни појмови везани за настанак књижевног језика
Исходи: полазник уме да наведе најзначајније тренутке у развоју српског књижевног језика
Материјал за рад: серија о Вуку, фотографије Тршића – родне куће Вука Караџића, слике Вукове ћерке Мине, споменар Мине Караџић

II Т4.1. – инсерт из серијског филма о Вуку Караџићу
II Т4.2. – *Востани Сербије*, Д. Обрадовић

Активности наставника:
- бира погодни инсерт из серије о Вуку Караџићу, прикупља фотографије Вукове куће у Тршићу, копира делове из споменара Мине Караџић;
- сарађује са наставником историје.

Активности полазника:
- гледају инсерт из серије о Вуку Караџићу;
- покушавају уз помоћ наставника да дочарају историјске и културне прилике које су владале у Србији у 19. веку;
- уочавају тешкоће са којима се Вук сретао и значај увођења језика који ће бити свима доступан.

Овај час се може организовати заједно са часом историје, где ће полазницима од велике помоћи бити тумачење историјских прилика и културне климе у Србији у Вуково време.

• књижевни језик, фонетски принцип
Приликом објашњења појма књижевни језик добро би било полазнике упознати са чињеницом да званични књижевни језик некада нису сви разумели. Као илустрација може им се показати неки текст из 18. или са почетка 19. века. Сама чињеница да је коришћење писаних текстова била привилегија малог броја људи говори о значају Вука Караџића који је најзаслужнији за увођење народног језика у књижевност. Фонетски принцип се може показати помоћу примера неке речи из енглеског језика на којој овај принцип није примењен. За изналажење најилустративнијих примера треба

консултовати наставника енглеског језика. На више конкретних примера ће се лакше запазити предности фонетског принципа за чије увођење је заслужан Вук са својим претходницима и сарадницима.

Т4

- www.google.com,
- www.rastko.rs

Прилог бр. 1

I Т4.2.

Врсте речи

У српском језику постоји десет врста речи. То су:

ИМЕНИЦЕ	ПРИЛОЗИ
ЗАМЕНИЦЕ	ПРЕДЛОЗИ
ПРИДЕВИ	ВЕЗНИЦИ
БРОЈЕВИ	УЗВИЦИ
ГЛАГОЛИ	РЕЧЦЕ

Прилог бр. 2

I Т4.3.

Приметили сте да за исту реч имамо више назива. Такве речи које имају исти облик, и исто или слично значење, зову се СИНОНИМИ. Пример: сто-астал, ђак-ученик, кућа-дом,пут-друм-цеста

1. Подвуците синониме: хлеб-крух, кућа-солитер, храба-одважан, аутомобил-камион.
2. У понуђену табелу упишите речи које представљају синониме понуђеним именицама.*

ДОКТОР	
НЕВЕСТА	
ДЕБЛО	
ВИШЕСПРАТНИЦА	

Прилог бр. 3

I Т4.4.

1. Од датих речи напишите реченице:
   а) СУ, КИШЕ, СВЕ, ВЕТАР, СОБОМ, СНЕГ, РУШИЛИ, И, ПРЕД.

   _____

   б) ВОЛИМ, ПИЈЕМ, МИРУ, ДА, И, У, ЈУТАРЊУ, ТИШИНИ, КАФУ

   _____

Прилог бр. 4

 I Т4.5.

У следећем тексту допуните тако што ћете неку од понуђених речи уписати на место где треба да стоји да би реченица била јасна. Речи које недостају:
РАСПЛАКАНУ БЕБУ, НАШ ВАГОН, ПЕРОНУ, ПУТУЈЕМО, ИДЕМО, ДЕВОЈКА И МАЈКА СА БЕБОМ, СТВОРЕН, СЕ ПОМАЉА, ПУТНЕ ТОРБЕ, ПЕСМИЦУ, КОСЕ, САТ, КОФЕРЕ, НАЈЧИСТИЈИ, ПУТНИКА, КРЕНУСМО.

На истоку _____ сунце. Дан као _____да са породицом_____ на излет. Избор је пао на Златибор. Кажу да је тамо ваздух_____. Решили смо да _____ возом. На железничкој станици сви носе_____ и _____ .
Људи се гурају на _____нестрпљиво чекајући полазак. Коначно смо успели да уђемо у _____ . У купеу још три_____ . Ту су: _____ _____ . Девојка плаве_____ нервозно гледа на _____ као да чека некога. Мајка покушава да умири _____ певушећи неку веселу _____ . Коначно локомотива звизну и ми _____.
_____
Текст можете завршити тако што ћете по слободном нахођењу дописати још неколико реченица.

Прилог бр. 5

 I Т4.6.

Устајем и ужурбано излазим на улицу. Време је лепо, сунце пријатно греје, нигде ветра. Журим да стигнем на аутобус. На станици има доста људу, што значи да аутобус касни. Одједном, у гомили непознатог света угледам познато лице. Одмах га препознам и обрадујем се. Поздрављамо се и присећамо заједно проведеног времена у војсци.
Било је то пре више од двадесет година. Служили смо војску у Суботици. Време је споро пролазило. Понекад је било напорно, али ми смо се сналазили и помагали смо једни другима у свакодневним обавезама. Увече смо излазили у град. Често смо гледали филмове или смо се шетали улицама и разговарали. Причали смо о плановима за будућност. Мој друг ми је понекад причао о својој девојци која студира права. Венчаће се када он изађе из војске. Када нисмо излазили у град, играли смо фудбал или кошарку у дворишту касарне. Мноштво успомена и пријатних сећања ми се мота по глави. Долази аутобус. Улазимо.
Договарамо се да се опет видимо и размењујемо бројеве телефона. Он се оженио својом „правницом'' и има троје деце. Ја имам двоје. Ићи ћемо заједно на излет. Тамо ћемо имати довољно времена да се испричамо на миру. Надам се да ће се и наша деца лепо дружити. Радујем се поновном сусрету.

1. Подвуците глаголе који се налазе у тексту и упишите их у доњу табелу.

Глаголи који означавају прошлост	Глаголи који означавају садашњост	Глаголи који казују будућност

2. У наведеним реченицама подвуците глагол, па га пребаците у прошло време:
   а) Купићу нови телевизор јер ми је стари покварен.
   б) Ићи ћу возом до Руме да посетим родбину.
   в) Слуша савете лекара и редовно узима прописану терапију.
   г) Киша никако да престане, без прекида пада цео дан као да се небо отворило.

Задаци за самоевалуацију полазника

I Т4.7.

Исход: у једноставним случајевима одређује значење непознатих речи и израза на основу њиховог састава или контекста у коме су употребљени

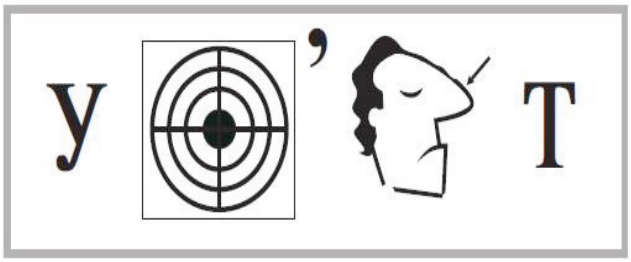
Пажљиво прочитајте следећи такст и одговорите на постављено питање.

Време за решавање теста је полако истицало. Сву своју пажњу је фокусирао на једини задатак који му је још остао да реши.

Подвучена реч значи (заокружите слово испред тачног одговора):

а) пренео б) усмерио
в) поверио г) донео

РЕБУСИ *

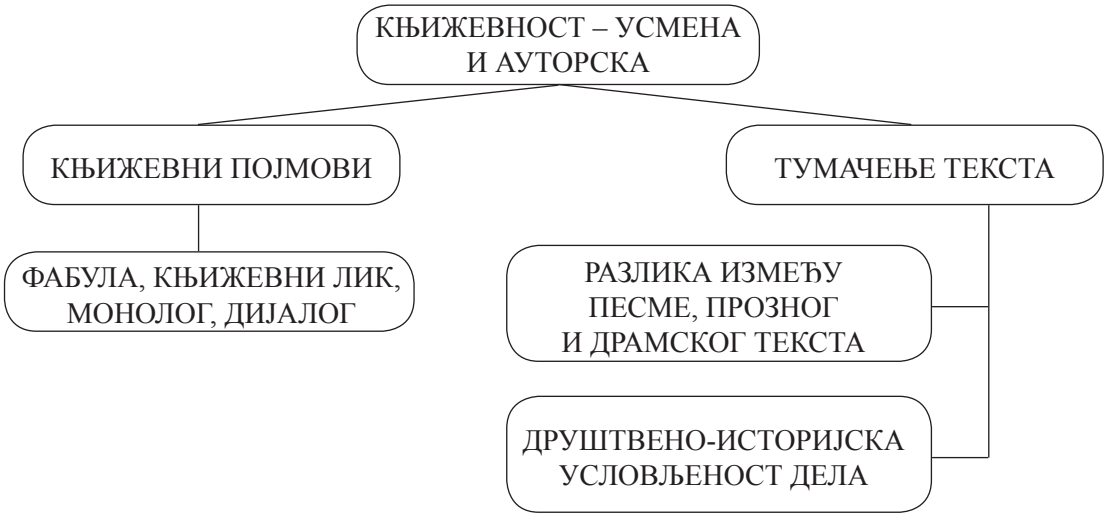

I Т4.1 – 7 – правописне, граматичке вежбе и задаци за самоевалуацију полазника

II Т4.1 – 2 – епизоде из серије о Вуку Караџићу и песма *Востани Сербије*, Доситеја Обрадовића

ТЕМА 5: КЊИЖЕВНОСТ-УСМЕНА И АУТОРСКА

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Функција читања текстова који су предвиђени за обраду је да се полазници оспособљавају и навикавају на читање у себи, да самостално долазе до сазнања која их интересују и да прошире своју општу културу.

Веома је важно направити добар избор текстова. У почетку наставник може припремити краће књижевне или некњижевне текстове (научно-популарне, публицистичке, информативне). Наставник може да зада краћи текст свим полазницима, или дужи који је подељен на више делова. Понуђени текст може бити нека анегдота, мит, легенда, предање или краћа путописна репортажа. Избор текста зависи пре свега од интересовања полазника и њихових индивидуалних карактеристика.

При обради текстова уочава се јединство аналитичких и синтетичких поступака. Појединости, слике, стилско-језички поступци неће се посматрати као усамљене вредности, већ их треба посматрати и тумачити као функционалне делове књижевног текста. Књижевном тексту приступа се као сложеној материји у којој је све условљено узрочно-последичним везама, подстакнуто животним искуством и обликовано стваралачком маштом. Приликом обрада књижевног дела полазник треба да се бави решавњем проблемских питања која су подстакнута текстом. На тај начин развијаће се радозналост, свесна активност и истраживачка делатност и свестраније ће се упознати дело.

Многи текстови, а поготово одломци из књижевноуметничких дела, захтевају веће ангажовање наставника. Лоцирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, давање неопходних података о писцу и настанку дела, као и објашњење о садржају који је претходио одломку, све је то неопходно да би се текст схватио и доживео на прави начин. Никада не треба заборавити да се књижевност не предаје и не учи, већ чита, усваја, у њој се ужива и о њој се расправља. То захтева активно учешће самих полазника у наставном процесу. Наставник треба да одабере текстове које ће полазнике подстицати да уочавају, откривају, истражују, процењују, закључују.

Ако постоји могућност да се полазницима зада неки текст који ће читати код куће, потребно их је за то мотивисати. Читањем одабраног одломка подстаћи ће се или подржати интересовање за читањем. Наставник може да предложи одломак за читање, а може и да подстакне полазнике да сами формулишу шта је оно што би или о чему би желели да читају и да им предложи одговарајући извор или уважи њихов. Наставник може да користи различите начине да пробуди жељу полазника за читањем.

Пример: изношењем дела неког занимљивог збивања и препуштањем полазнику да настави са читањем и сазна шта се после догодило и какав је епилог.
Ако полазници нису довољно савладали читање, не треба им давати да сами читају лектиру код куће. Овакав вид лектире треба примењивати онда када наставник процени да су полазници за то спремни.
Приликом избора текстова за читање треба водити рачуна да изабрано штиво не буде предугачко и незанимљиво полазницима, па се препоручује да наставник поред понуђених сам проналази допунске текстове сходно интересовањима групе, као и да подстиче полазнике да сами трагају за оваквим текстовима.
Обрада текста има вишеструки значај јер се на самом часу увежбавају све језичке вештине: слушање, говор, читање, дискутовање о тексту, писање. Сваки приступ тексту може се поделити на две активности које се допуњују. То су рад на садржају и рад на језику. Предложене активности могу се примењивати и у једној и у другој области, па их тако и треба посматрати, никако као издвојене целине.
Пре него што се текст прочита полазнике треба припремити на садржај текста. Предлажемо неколико начина за то:

- асоцијације-на табли написати наслов текста, па полазнике питатити на шта их наслов асоцира. Овакав приступ погодан је за обраду песама. Њихове асоцијације бележити на табли;
- погађање садржаја-наслов или прва реченица неког кратког прозног текста се напише на табли. Полазницима се постави питање „Шта би могло да следи?'' Када неки од њих изнесу своје идеје, прелази се на читање текста;
- слагање елемената-кључне речи се напишу на табли. Задатак полазника је да користећи понуђене речи саставе краћи текст. Помоћ наставника ће, вероватно, бити потребна.

Књижевни текст може послужити и као добра вежба за говорно изражавање. Полазећи од књижевног текста, полазници ће изложити своје доживљаје. Такође су и друге врсте текстова (публицистички, научно-популарни, историјски) погодне да се уочи разлика у понашању људи, као и да се упознају са тим да су људи у различитим животним условима, на различитим просторима и у различитим временима развили друкчије навике.
Са књижевним појмовима полазници ће се упознати приликом обраде одговарајућих текстова и уз помоћ ранијег читалачког искуства. Не треба инсистирати на дефиницијама, већ на препознавању.
Богаћење фонда речи се може вежбати тако што ће се полазницима поделити краћи прозни текст или песма, у којој су избрисане поједине речи, па ће се од њих тражити да сами уписују одговарајуће речи (прилог бр. 6)

Пример 1
Ако наставник пажљиво одабере краћи текст из неког од популарних часописа. нпр. Лековито биље, на тексту може проверити, а ако је потребно даље вежбати:

- тумачење о корисности садржаја текста за полазнике, уз издвајање шта је у тексту за полазника ново, шта је већ раније знао, како је у вези са темом поступио и да ли га је текст инспирисао да нешто у поступању и начину мишљења промени и зашто; којим функционалним стилом је текст написан;
- одвојање битног од небитног из текста за примену у свакодневној пракси;
- повезивање садржаја прочитаног са градивом из биологије, географије, одговорног живљења;
- бележење онога што сматра да је важно и што може применити и касније у некој другој ситуацији;
- уочавање неких језичких појава и правописних правила.

I Т5.1. – *Лековито биље: Кантарион*

Пример 2

При обради књижевноуметничког дело текст се чита, по потреби, и више пута, све док на изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за његово даље проучавање. После изражајног читања наставника, примењују се разни облици поновљеног и усмереног читања дела у целини, или његових одломака. Овај поступак обавезно ће се применити приликом обраде лирске песме или краћег прозног текста.

Обрада песме *Плава гробница* Милутина Бојића послужиће као добар пример за постизање више исхода.

Овај час би требало реализовази заједно са наставником историје. С обзиром на то да је Први светски рат у Програму историје, добро је направити корелацију са овим предметом. Препоручује са гледање неког документарног или играног филма који говори о Првом светском рату. Ако наставник није у могућности да реализује ову замисао, може заједно са полазницима да направи пано на коме ће бити фотографије, копије историјских докумената, карте кретања српске војске при повлачењу преко Албаније и сл.

Главна активност биће посвећена самој песми. У уводном делу часа полазници су добро припремљени, а изражајно прочитана песма биће им добра илустрација историјских чињеница (постоји аудио касета где глумац казује песму). Од полазника се тражи да свако своје запажање илуструје стиховима. На самом тексту се могу уочити одлике родољубиве песме. Најбоље је да сами полазници, уз помоћ наставника, дођу до најчешћих мотива и осећања који су карактеристични за ову врсту.

Завршна активност биће повезивање историјске грађе, литерарног текста и субјективног доживљаја полазника.

Ако се створе услови и ако се у групи покаже интересовање за самосталним читањем, полазници сами могу у свесци направити подсетник *Прочитао сам* - дневник прочитаних текстова. Наставник треба да их подстиче да, поред назива дела и имена аутора, ту унесу: основне биографске податке о аутору, тему и кратак садржај дела, имена главних и споредних јунака, неку мисао или опис који им се највише допао. На крају године може се направити листа најпопуларнијих текстова или најомиљенијих књижевних јунака. У сачињавању ове листе не мора да учествује цела група.

Фотографије књижевника, њихова преписка, карикатуре, фотографије родне куће или места рођења, испричане анегдоте из живота, често су подстицајне и могу пробудити радозналост полазника. (прилог бр. 4).

Зидне новине су једноставан и веома ефектан облик дидактичког материјала који се широко може користити. То могу бити:

- зидне новине на које ће се стављати оригинални радови полазника- најбоље попуњена уплатница, молба за посао, СМС порука;
- краћи прозни текстови народне или ауторске књижевности, песме, чланци из новина које полазници сами проналазе и стављају.

Пано треба попуњавати за све време школовања. Пано треба да садржи у почетку две, а касније може и више рубрика. Једна рубрика је писана књижевност, а друга усмена. Приликом читања неког текста полазници ће додавати материјал на пано док га не попуне. На крају циклуса имаће прегледно и добро направљену табелу у којој ће се видети који текстови су обрађени, ко су им аутори и у коју књижевност спадају (прилог бр. 5).

II Т5.1- 2. – видео запис *Плава гробница* и ppt презентација о Б. Нушићу

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 5. **Књижевност – усмена и ауторска**

Циљ: стицање основне језичке и књижевне културе
Исходи: препознаје различите облике казивања

Активности наставника:

- упознаје полазнике у најкраћим цртама са стваралаштвом Моме Капора, његовим једноставним стилом, актуелном тематиком;
- упућује полазнике на текст уз напомену да су текстови из књиге *011* првобитно били објављивани у недељном издању *Политике,* а да су касније скупљени и објављени као књига. Наставник скреће пажњу полазницима да се оваки и слични текстови могу наћи у културним рубрикама дневних новина и упућује их да их читају;
- даје инструкције на шта да обрате пажњу приликом читања.

Активности полазника:

- читају понуђени текст, подвлаче делове који су написани као дијалог и делове које казује сам писац;
- „глуме“.

Ово је пример како се један исход „провлачи“ кроз више тема и како се може реализовати кроз различите садржаје.

• књижевни и публицистички текст
Текстови који се налазе у културним додацима дневних и недељних новина, немају информативну намену коју најчешће имају новинарски чланци, су публицистички текстови. Често књижевници и новинари имају потребу да своја запажања и размишљања поделе са већим бројем читалаца. Због једноставног стила којим су писани, актуелних садржаја, често духовите ноте публицистички текстови су веома популарни и радо читани.

T5

- www.google.com,
- www.rastko.rs
- М. Капор: *011*

Прилог бр. 1

I T5.2.

II T5.3.

За ручак: говеђа супа са резанцима, сарма и кромпир-пире (увек та проклета сарма, после које се осећам као да ме је неко уролао у листове киселог купуса); за сарму, иначе, тврде да је трећи дан најбоља, пита од јабука, пиво и на крају, кафа.

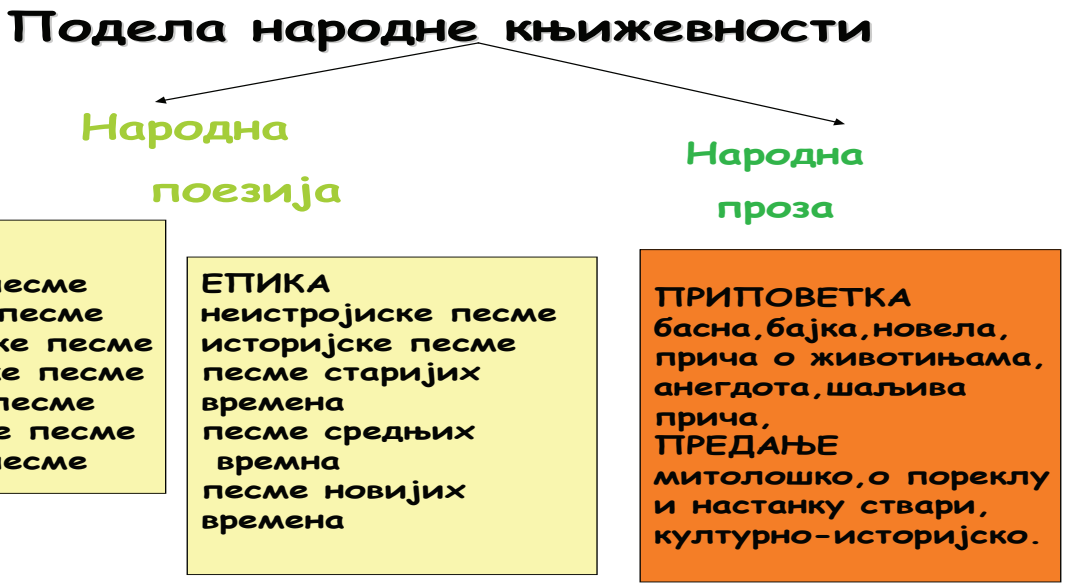
– Хоћеш ли још мало?
– Не, хвала госпођо.
– Зашто ме не зовеш мама? - пита њена мама.
– Хоћу госпођо, само да се навикнем.
„Какав простак!-мисли њена мама. Зар сам због тога бдела над њеним кревецем, покривала

је, водила зубарима да јој протезом исправе зубиће, водила на часове балета, клавира, енглеског и остало, да би спавала са овим надувеним типом , негде у новом насељу иза кога почињу поља? Зар сам због тога?“

М. Капор: *011*

Прилог бр. 2

II Т5.4.

Прилог бр. 3

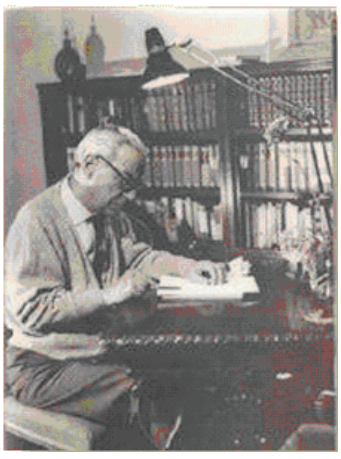
II Т5.5.

Прилог бр. 4

II Т5.6.

ИВО АНДРИЋ – ЈЕДИНИ СРПСКИ НОБЕЛОВАЦ

Биографија

Иво Андрић је рођен 9. октобра 1892. године у Долцу поред Травника у тадашњој Аустро-Угарској. Детињство је провео у Вишеграду где је завршио основну школу. 1903. године уписује се у сарајевску Велику гимназију, а словенску књижевност и историју студира на филозофским факултетима у Загребу, Бечу, Кракову

и Грацу. 1924. године на универзитету у Грацу брани своју докторску дисертацију *Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине*. Као гимназијалац био је ватрени поборник југословенства, припадао је напредном покрету *Млада Босна* и био је активни борац за ослобођење јужнословенских народа од аустроугарске власти. Због револуционарних делатности био је хапшен и једно време проводи у шибенској и мариборској тамници. По изласку из затвора, аустроугарске власти му одређују кућни притвор у коме остаје све до лета 1917. године.

Андрић је имао веома успешну дипломатску каријеру: 1920. године постављен је за чиновника у Ватикану, а затим је радио као дипломата у конзулатима у Букурешту, Трсту, Грацу, Марсеју, Паризу, Мадриду, а од 1930. до1933. године био је секретар сталне делегације Краљевине Југославије при Друштву народа у Женеви. У периоду између Првог и Другог светског рата налази се на функцији опуномоћеног министра југословенске владе у Берлину. По избијању Другог светскиг рата, због неслагања са властима у Београду, подноси оставку и враћа се у Београд, где живи повучено, не дозвољавајући били какво штампање и објављивање својих дела. Први је потписао Новосадски договор о српскохрватском књижевном језику. Умро је 13. марта 1975. године у Београду.

Књижевни рад

Прва Андрићева песма у прози објављена је у *Босанској вили*, 1911. године. Пред Први светски рат, у јуну 1914. године, у зборнику *Хрватска млада лирика*, објављено је шест Андрићевих песама у прози. Прве књиге стихова у прози *Ex ponto* и *Немири*, Андрић објављује 1918. и 1920. године. До Другог светског рата углавном његово стваралаштво било је приповедачка проза; за време Другог светског рата настали су и његово најзначајнији романи, који су објављени 1945. године: *Травничка хроника*, *На Дрини ћуприја* и *Госпођица*. 1954. штампан је роман *Проклета авлија*. 1961. године добија Нобелову награду за књижевност.

Користећи народна предања, легенде, али и историјску грађу, а пре свега богатство своје маште и осећања за свет, створио је величанствену уметничку грађу у књижевности 20. века. Спада у ред наших најчитанијих писаца, а превођен је готово на све светске језике.

Нобелова награда

Одлука о избору лауреата Нобелове награде из области књижевности, донета је 26. октобра 1961. године. У ужем избору су, поред Андрића, били енглески писци: Лоренс Дарел и Грем Грин, Американац Џон Стајнбек и Италијан Алберто Моравија.Сама награда састојала се из три дела: Нобелове медаље, дипломе и документа Скандинавске банке о новчаном износу.

II Т5.7. – филм о додели Нобелове награде

Прилог бр. 5

I Т5.3.

Попуните празна поља.

Име писца	Назив дела	Књижевна врста
Иво Андрић		роман
	Највећа је жалост за братом	лирска песма
Бранислав Нушић		комедија
	Плава гробница	песма
Народни приповедач	*Немушти језик*	
Лаза Лазаревић	*Све ће то народ позлатити*	
Бранко Ћопић		збирка приповедака

Напомена: ову табелу најбоље попуњавати током целе године, у тренутку када се текст чита уписивати тражене податке.

Прилог бр. 6

I Т5.4.

1. Празна места у тексту попуните епитетима: БЛАТЊАВОМ, ПРОМРЗЛИ, ГУСТА, ТРОШНИ, УСНУЛО, СТАРИ, ТОПЛО, КОЊСКА.

Спуштала се _____ магла на _____ село._____ и _____ кровови кућа једва су се видели. По_____ путу понекад прође_____ запрега. _____ путник журно продужи у нади да ће наћи_____ уточиште.

2. Подвуците поређења.

Трчала је као да је неко јури.
Био је гладан као да три дана није ништа окусио.
Ушла је у собу миришљава као ружа.

3. Празна места попуните епитетима или поређењима (тешког; лисица; уморна; изборано).

За њу причају да је лукава као_____ (поређење).
На старицином _____ и _____ лицу осликавале су се године _____ живота. (епитети)

Задаци за самоевалуацију полазника

 I Т5.5.

Исход: препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: нарацију, дескрипцију и дијалог

Пажљиво прочитајте одломак из „Аутобиографије“ Бранислава Нушића, па одговорите на питање.
– Беше ли ти оно магаре што ни прошлога пута не знађаше лекцију?
– Јест, ја сам тај! – одговарам ја усхићен задовољством што ме се професор тако добро сећа.
– А нађох ли ја канда на твоме писменом задатку ону мастиљаву мрљу, коју ви ђаци крмачом називате?
– Да, да! – тврдим ја, сав усхићен што ме се професор тако добро сећа.
– Ја тада рекох теби: „Ако будеш био и даље тако немарљив и небрижљив да ћу те казнити“.
Ја и то потврђујем, али без усхићења, а он узима писаљку и мени, „буде био“ бележи јединицу и упућује ме, једном чисто граматичком реченицом, да клечим иза табле.
Којим обликом казивања се користио у овом одломку Бранислав Нушић?

Заокружите слово испред тачног одговора.
а) нарацијом б) дескрипцијом в) дијалогом

Асоцијације*

КОЛОНА А	КОЛОНА Б	КОЛОНА В
ПРИТОКА САВЕ	МОСТ	НАГРАДА
ВИШЕГРАД	ГРАД	КЊИЖЕВНОСТ
КРИВА	БРВНО	МИР
РЕКА	ПРЕЛАЗ ПРЕКО РЕКЕ	ХЕМИЈА, БИОЛОГИЈА...

РЕШЕЊА ЗАДАТАКА:

Укрштене речи

М	И	О	Н	А
У	З	А	Н	А
З	А	К	О	Н
И	Г	Л	А	
К	Њ	И	Г	А
А	В	А	Л	А

СЛАГАЛИЦА
реч од 10 слова – ОСЕТЉИВОСТ
ПАЛИНДРОМ: поп, кук, сос;
РЕБУСИ: УМЕТНОСТ, ГРАМАТИКА, ЛИТЕРАТУРА, ПРАВОПИС;
АСОЦИЈАЦИЈЕ:
А колона – Дрина, Б колона – ћуприја, В колона – Нобелова награда
Коначно решење – Иво Андрић

- *Речник књижевних термина,* Нолит, Београд, 1985;
- *Иновације у настави*, часопис, Учитељски факултет, Београд;
- Д. Кликовац и В. Ломпар: *Збирка задатака из граматике српског језика за основну школу,* Српска школска књига, Београд, 2005;
- Рејмонд Кено: *Стилске вежбе*, Реч и мисао, Рад, Београд, 1999;
- П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан, Б. Брборић: *Српски језички приручник,* Београдска књига, Београд, 2007;
- М. Шипка: *Занимљива граматика,* Прометеј, Нови Сад, 2007;
- С. Маринковић: *Стваралачка настава српског језика и књижевности,*Експортпрес, Београд, 1987;
- М. Шипка: *Правописни речник српског језика са правописно-граматичким саветником,* Прометеј, Нови Сад, 2010;
- И. Клајн, М. Шипка: *Велики речник страних речи и израза,*Прометеј, Нови Сад, 2006;
- Аудио касета: *Плава гробница;*
- Образовни програм телевизије;
- *Цивилизација* и *Васиона*- популарне енциклопедије;
- Иван Клајн: *Речник језичких недоумица,* Чигоја штампа, Београд, 1997;
- Интернет - кад год је могуће

I Т5.1 – 5 – текст *Лековито биље – Кантарион*, одломак из текста *011*, М. Капора, табела прочитаних текстова, стилске вежбе и задаци за самоевалуацију полазника

II Т5.1 – 7 – одломак из филма *Плава гробница*, ppt презентација о Б. Нушићу, народна и уметничка књижевност, ppt презентација о И. Андрићу и филм о додели Нобелове награде

– књижевни и информативни текстови предвиђени за читање на часу

Пројекат финансира
Европска унија

Република Србија
Министарство
просвете и науке

друга шанса

Развој система функционалног основног
образовања одраслих у Србији
од 2011. до 2013. године

Српски језик

КАКО ЕФИКАСНО ПРЕДАВАТИ И УЧИТИ СРПСКИ ЈЕЗИК У ФУНКЦИОНАЛНОМ ОСНОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ ОДРАСЛИХ

- водич за наставнике и полазнике -

ДРУГИ И ТРЕЋИ ЦИКЛУС